

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Факультет психології

Кафедра психодіагностики та клінічної психології

Зв'язок самооцінки та нарцисизму у молоді на різних етапах терапії

Кваліфікаційна робота

Студентки 4 курсу ОР Бакалавр
(спеціальність 053 «Психологія»,
освітня програма «Психологія»)

Микитенко Катерини Олегівни

Науковий керівник:

Доцент кафедри психодіагностики та
клінічної психології

Проскурня Аліна Сергіївна

Роботу рекомендовано до захисту на ЕК №_

Протокол №_____ від_____ року

Завідувачка кафедри психодіагностики та клінічної психології

_____ **Людмила КРУПЕЛЬНИЦЬКА**

Київ – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРЦИСИЗМУ ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА КОГНІТИВНУ ТА ЕМОЦІЙНУ СФЕРИ МОЛОДІ....	7
1.1. Теоретико-методологічні підходи до дослідження нарцисизму та його зв'язку із самооцінкою	7
1.2 Когнітивно-емоційні особливості нарцисизму та їх зв'язок із самооцінкою	17
1.3. Специфіка нарцисизму в молоді: вплив соціокультурних факторів	27
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ САМООЦІНКИ І НАРЦИСИЗМУ У МОЛОДІ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПСИХОТЕРАПІЇ	34
2.1. Процедура дослідження та обґрунтування емпіричної моделі дослідження та гіпотез	34
2.2. Опис вибірки дослідження.....	39
2.3. Психодіагностичний інструментарій: опис, обґрунтування валідності та надійності.....	40
Висновки до розділу 2.....	44
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ТА ІНТЕРПРИТАЦІЯ ІМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	46
3.1. Описові характеристики вибірки та первинний аналіз даних	46
3.2. Аналіз особливостей самооцінки та нарцисизму у молоді	48
3.3. Взаємозв'язки когнітивної та емоційної сфер: кореляційний та регресійний аналіз	56
Висновки до розділу 3.....	60
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ	70

ВСТУП

Актуальність теми дослідження.

Нарцисизм як особистісний феномен у сучасній психології розглядається не лише як набір рис самопіднесення чи демонстративної самопрезентації, а як складна система саморегуляції, у якій переплітаються потреба в підтвердженні власної значущості, чутливість до оцінювання, особливості соціального порівняння та способи емоційного реагування. Важливою характеристикою цієї системи є співіснування почуттів грандіозності та почуттів неспроможності й порожнечі, причому грандіозність виконує захисну функцію — вона захищає індивіда від болісних почуттів неспроможності та маскує їх.

У клініко-психологічному контексті нарцисичні прояви часто пов'язані з коливаннями самооцінки, яка залежить від зовнішнього дзеркалення, труднощами стабілізації емоційних станів, проявами емпатії, які можуть бути інтелектуальними, але не афективними, напругою у міжособистісних стосунках і специфічними когнітивними стратегіями підтримання позитивного образу Я.

Водночас емпіричне поле дослідження нарцисизму є неоднорідним: поряд із грандіозними проявами, описаними в традиційних моделях, дедалі більше уваги приділяється вразливому (гіперчутливому) нарцисизму, для якого характерні сором, тривожність, образливість і підвищена залежність від зовнішньої оцінки. Саме тому дослідження поєднання когнітивних і емоційних характеристик у осіб із нарцисичним типом особистості набуває практичної ваги для психологічної діагностики та психотерапевтичного супроводу.

Актуальність теми підсилюється віковою специфікою досліджуваної групи. У роботі фокус зроблено на респондентах віком 20–30 років — періоді ранньої дорослості, коли зростає значущість професійної реалізації, близьких стосунків, соціального статусу та публічної самопрезентації.

З методологічної точки зору важливо коректно окреслити вікову рамку: за визначеннями Всесвітньої організації охорони здоров'я, "youth" відповідає віку

15–24 роки, а “young people” охоплює 10–24 роки. Тому у цьому дослідженні термін “молодь” використовується операційно (як усталене в навчально-науковому дискурсі позначення ранньої дорослості), а вікова група чітко фіксується як 20–30 років.

Окремого значення в межах заявленої теми набуває емпіричний контекст психотерапевтичної допомоги. Дослідження проведено на базі Амбулаторії SFU у Відні (пацієнти, що перебувають в амбулаторному психотерапевтичному супроводі), із застосуванням англomовних адаптацій психодіагностичних інструментів. Важливою особливістю дизайну є наявність двох зрізів: на початку терапії та на проміжному етапі, що дозволяє розглядати не лише “статичні” відмінності, а й можливі зміни психологічних характеристик у процесі психотерапії.

Мета дослідження:

виявити зв'язок самооцінки та нарцисизму молоді на різних етапах психотерапії (на початку та на проміжному етапі терапії).

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз зв'язку самооцінки і нарцисизму
2. Визначити рівень самооцінки та характеристики нарцисизму у молоді на початковому і на проміжному етапах терапії
3. Встановити зв'язок між самооцінкою та нарцисизмом досліджуваних на різних етапах терапії

Об'єкт дослідження:

Нарцисизм

Предмет дослідження:

Зв'язок самооцінки та нарцисизму у молоді на різних етапах терапії (на початку та на проміжному етапі терапії)

Методи дослідження.

Для вирішення окреслених завдань було використано комплекс теоретичних та емпіричних методів наукового дослідження.

– методи теоретичного пізнання: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація сучасних підходів до концептуалізації нарцисизму та опису когнітивно-емоційних механізмів;

– емпіричні методи: психодіагностичне опитування із використанням інструментів NARQ-S (опитувальник нарцистичного захоплення і суперництва (Мітьо Д. Бак та ін.)), NPI-16 (коротка форма опитувальника особистісного нарцисизму Деніел Еймс, Пол Роуз, Камерон Андерсон)), RSE (шкала самооцінки Розенберга), HSNS (опитувальник вразливого нарцисизму Холлі.М. Хендин, Джонатан. М. Чик)), а також Нарцисичний опитувальник особистості за (Роберт Раскін, Кельвін Холл) (англомовні адаптації/версії, застосовані у процедурі дослідження);

– математико-статистичні методи: описові статистики, перевірка надійності шкал (зокрема внутрішньої узгодженості), аналіз міжгрупових/міжзрізових відмінностей (для двох етапів терапії), кореляційний аналіз та регресійне моделювання взаємозв'язків між змінними (із використанням відповідного статистичного програмного забезпечення).

Дослідницька вибірка.

У дослідженні взяли участь 80 респондентів віком 20–30 років, які є пацієнтами амбулаторної психотерапевтичної допомоги в Амбулаторії SFU у Відні. Дані зібрано у двох часових точках: (1) на початку терапії та (2) на проміжному етапі терапії. Опитування проводилося англійською мовою з використанням англомовних версій методик. Участь була добровільною, з дотриманням принципів конфіденційності та анонімізації даних.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що уточнено уявлення про поєднання грандіозних і вразливих компонентів нарцисизму з показниками когнітивної та емоційної сфер у ранній дорослості на клініко-психологічній вибірці амбулаторних пацієнтів; набуло подальшого розвитку положення про зв'язок нарцисичних характеристик із самооцінкою та показниками когнітивно-емоційної регуляції через зіставлення результатів на початку та на проміжному етапі психотерапії; конкретизовано профілі

взаємозв'язків між показниками нарцисизму та психологічними характеристиками за допомогою кореляційного й регресійного аналізу.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання отриманих результатів у клініко-психологічній діагностиці та психотерапевтичному супроводі осіб із нарцисичними проявами: для більш точного диференціювання грандіозних і вразливих компонентів нарцисизму, оцінювання пов'язаних когнітивно-емоційних труднощів, а також для моніторингу психологічної динаміки в процесі терапії та підвищення адресності психотерапевтичних інтервенцій.

Достовірність і обґрунтованість результатів забезпечується застосуванням стандартизованих психодіагностичних методик, використанням єдиної процедури збору даних у двох часових точках, кількісною стратегією аналізу з перевіркою статистичних припущень, а також використанням адекватних методів математико-статистичної обробки для перевірки висунутих гіпотез.

Структура та обсяг роботи.

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 51 найменування, з них – 29 іноземною мовою, та 5 додатків (Додатки А–Д). Дослідження містить 16 таблиць і 3 рисунки. Основний зміст викладено на 64 сторінках комп'ютерного набору. Повний обсяг роботи становить 88 сторінок

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРЦИСИЗМУ ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА КОГНІТИВНУ ТА ЕМОЦІЙНУ СФЕРИ МОЛОДІ

1.1. Теоретико-методологічні підходи до дослідження нарцисизму та його зв'язку із самооцінкою

Нарцисизм належить до тих психологічних конструктів, які одночасно мають виразні клінічні корені та широку «нормативну» зону проявів у загальній популяції. У сучасній науці він розглядається як континуум — від відносно адаптивних рис самоповаги, амбіційності й прагнення визнання до патологічних форм, що асоційовані з порушеннями саморегуляції, міжособистісними конфліктами, уразливістю самооцінки та ригідними компенсаторними стратегіями підтримання образу Я. Саме континуальний підхід дозволяє уникати спрощення на кшталт «нарцисизм = патологія», натомість виводить у фокус питання: *які механізми* лежать в основі нарцисичних проявів і *за яких умов* вони набувають дезадаптивного характеру.

На рівні особистісної риси нарцисизм традиційно описується як поєднання агентності (самоствердження, домінування) та антагонізму (конкурентність, експлуативність, знецінення інших). Водночас сучасні огляди підкреслюють, що спільним ядром нарцисичних проявів є не стільки грандіозність, скільки дефектна саморегуляція — нестійкість самооцінки та надмірна залежність від зовнішньої валідації [41].

На рівні патології мова йде про нарцисичні порушення функціонування особистості, які можуть проявлятися як в межах діагностичних категорій, так і в межах вимірних (dimensional) моделей. У традиційній категоріальній діагностиці DSM-5-TR нарцисичний розлад особистості визначають як стійкий патерн грандіозності (у фантазіях або поведінці), потреби в захопленні та дефіциту емпатії, який призводить до виражених порушень адаптації [37; 51]. Водночас клінічні автори наголошують на внутрішній гетерогенності таких проявів: у

практиці пацієнти можуть демонструвати і грандіозні, і вразливі стани, що по-різному впливають на терапевтичний альянс, мотивацію до лікування та динаміку симптомів [41; 43].

Паралельно в сучасних класифікаціях посилюється перехід до вимірних моделей особистісної патології. У ICD-11 нарцисичні риси не виділяються окремою категорією розладу; натомість вони описуються через тяжкість порушення та домени дисфункційних рис, зокрема через домен дисоціальності (егоцентризм, дефіцит емпатії, експлуатація) як ключовий носій «нарцисичного ядра» [25]. Такий підхід важливий для емпіричних досліджень, оскільки зменшує ризик «діагностичного редуccionізму» й дозволяє аналізувати нарцисизм як конфігурацію механізмів, а не як одномірну мітку.

Найбільш усталеною в сучасній літературі є дихотомія грандіозного та вразливого нарцисизму. Вона виникла як спроба інтегрувати різні (інколи суперечливі) описи нарцисизму в клінічній та соціально-особистісній традиціях. У мета-теоретичній класифікації грандіозний нарцисизм пов'язують із виразною самовпевненістю, домінуванням, демонстративністю та високою соціальною активністю; натомість вразливий — із гіперчутливістю до оцінювання, соромом, тривожністю, внутрішньою нестійкістю самооцінки й тенденцією до оборонних реакцій, що можуть маскувати приховану грандіозність [36; 41].

Важливо, що ці два виміри не є взаємовиключними «типами людей»: значна частина авторів описує їх як різні фенотипові прояви спільного ядра патологічної саморегуляції, які можуть змінюватися залежно від контексту, міжособистісних загроз та внутрішніх станів. Саме тому сучасні огляди застерігають від «реїфікації» поділу на «відкритий/прихований» нарцисизм як на два дискретні класи — коректніше говорити про профілі або конфігурації проявів [41; 43].

Окремий внесок у типологізацію зробила процесна модель нарцисичного захоплення (*admiration*) і суперництва (*rivalry*). Вона описує нарцисизм як стратегічне підтримання грандіозного Я двома шляхами: через самопрезентацію й пошук захоплення (*admiration*) або через знецінення й агресивно-конкурентні

взаємодії (rivalry). Перевага цієї моделі полягає в тому, що вона прямо пов'язує нарцисичні прояви з когнітивними та емоційно-мотиваційними процесами (очікування визнання, чутливість до загрози статусу, гнів/ворожість), тобто створює місток до аналізу когнітивної й емоційної сфер, який буде ключовим у подальших підпунктах роботи [26].

Для узагальнення ключових відмінностей доцільно подати компактну порівняльну таблицю.

Таблиця 1.1

Ключові відмінності нарцисизму

Критерій	Грандіозний нарцисизм	Вразливий нарцисизм	Процесні виміри
Базова мотивація саморегуляції	підтримання статусу та переваги, демонстрація успіху	захист від сорому / приниження, уникання загрози самозначущості	спільна мета підтримки грандіозного Я, але різні стратегії
Типова міжособистісна стратегія	домінування, самопромоція, експлуативність	гіперчутливість, оборонність, образливість, уникання	admiration: самопромоція; rivalry: знецінення / конфронтація

Продовження таблиці 1.1

Критерій	Грандіозний нарцисизм	Вразливий нарцисизм	Процесні виміри
Емоційний профіль (загальна тенденція)	більше позитивного афекту й упевненості за відсутності загрози	більше негативного афекту, тривожності / сором'язливості	admiration пов'язують із «соціальною привабливістю», rivalry — з конфліктністю
Узгодженість з емпіричними даними	пов'язаний із екстраверсією / домінуванням, антагонізмом	пов'язаний із нейротизмом / негативною афективністю, антагонізмом	модель пояснює різні соціальні наслідки за однакового «ядра»
Ключові джерела	двовимірні моделі нарцисизму	двовимірні моделі нарцисизму	модель admiration–rivalry

Джерело: складено автором на основі [26; 36]

Станом на сьогодні нарцисизм описують у кількох взаємодоповнювальних традиціях, які відрізняються рівнем аналізу — від внутрішньопсихічної організації до соціально-поведінкових стратегій.

Клініко-психологічний (психодинамічний) підхід акцентує нарцисизм як порушення структури самості та об'єктних стосунків, де підтримання самозначущості має компенсаторний характер. У цій перспективі грандіозність не є «істинним» самовідчуттям, а радше захисною конструкцією, що активується при загрозі сорому, відкидання чи втрати контролю. Звідси витікає важлива теза для емпіричного дослідження: нарцисичні прояви можуть коливатися залежно від контексту безпеки/загрози, а в терапії нерідко більш помітними стають саме

вразливі стани (сором, депресивність, перфекціоністична самокритика), які не завжди «видимі» у зовнішній поведінці [41; 43].

Соціально-особистісний підхід розглядає нарцисизм як систему саморегуляції, що оптимізує соціальний статус через управління враженням, домінування та контроль ресурсів визнання. У межах процесної моделі *admiration–rivalry* нарцисизм описується як цілеспрямоване прагнення підтримувати грандіозний образ Я: *admiration* опирається на когнітивні схеми «я особливий/успішний» і на афекти гордості та піднесення; *rivalry* — на схеми «інші загрожують моїй перевазі» і на афекти злості, ворожості, знецінення. Отже, когнітивні й емоційні характеристики тут не просто супутні, а входять до механізму реалізації нарцисичних стратегій [26].

Диспозиційний (рисовий) та інтегративний підхід намагається синтезувати клінічні та соціально-психологічні дані. Показовою є модель спектра нарцисизму, яка пропонує цілісне бачення нарцисизму як континуальної конструкції з двома широкими фенотипами (грандіозним і вразливим), але зі спільним ядром антагонізму/егоцентричної саморегуляції. Ця модель підкреслює, що «нормативний» та «патологічний» нарцисизм відрізняються не наявністю/відсутністю нарцисичних рис, а ступенем ригідності, інтенсивності та ціною, яку сплачує особистість і її соціальне оточення (дезадаптація, конфлікти, емоційна нестабільність) [32].

Діагностично-вимірні підходи (DSM-альтернативні моделі, ICD-11) пропонують описувати нарцисичні прояви через загальне порушення функціонування особистості та профіль рис. У цьому контексті нарцисизм найчастіше пов'язують з доменом антагонізму/дисоціальності (егоцентризм, експлуатація, дефіцит емпатії), а також із специфічними проявами самозначущості (грандіозність, потреба в захопленні). У ICD-11 прямо зазначається, що «нарцисичні риси» можуть бути репрезентовані через домен *Dissociality* у поєднанні з іншими доменами залежно від клінічної картини [32].

Різні теоретичні підходи зумовлюють різні стратегії психометричного вимірювання. Традиційно багато досліджень опиралися на інструменти,

орієнтовані переважно на грандіозний нарцисизм (зокрема короткі форми NPI), що підвищувало ризик недообліку вразливих проявів. Сучасні роботи, навпаки, підкреслюють необхідність мультиметодного або принаймні мультиінструментального вимірювання, яке охоплює і грандіозні, і вразливі компоненти, а також процесні стратегії самопідтримки [36; 41].

З погляду методології дослідження когнітивної та емоційної сфер молоді із нарцисичним типом особистості особливо важливо, що сучасні моделі трактують нарцисизм як систему когнітивно-емоційної саморегуляції.

Тобто нарцисичні прояви не зводяться до «уявлення про себе», а включають:

- когнітивні схеми про статус/визнання та інтерпретацію соціальних сигналів;
- афективні реакції на загрозу самозначущості (сором, гнів, образа);
- поведінкові стратегії відновлення контролю (самопромоція або знецінення);
- збереження автономії ціною близькості.

Сучасні емпіричні дослідження нарцисизму виходять із того, що це не однорідна риса, а сукупність вимірів/проявів, які по-різному пов'язані з когнітивним функціонуванням, емоційною регуляцією та міжособистісною поведінкою. Тому методологія в цій тематиці будується навколо двох принципів:

- багатовимірне вимірювання нарцисизму (грандіозні, уразливі, процесні компоненти);
- операціоналізація когнітивно-емоційних показників як індикаторів саморегуляції (самооцінка та її нестабільність, афекти, сором та гнів, емпатійність, стратегії регуляції, тенденції до румінацій тощо).

У працях останнього десятиліття домінують кілька дослідницьких підходів:

- 1) Крос-секційні опитувальні дослідження (survey design).

Найпоширеніша стратегія: одноразове вимірювання нарцисизму та низки когнітивно-емоційних змінних з подальшим кореляційним/регресійним

аналізом. Їхня перевага — можливість швидко тестувати багатокомпонентні моделі на вибірках молоді/студентів та в загальнопопуляційних вибірках. У цих роботах важливою процедурою є перевірка факторної структури опитувальників і показників надійності. Наприклад, коротка версія NARQ-S валідизувалась у зручних і репрезентативних вибірках із підтвердженням структури та прийнятної надійності як інструменту вимірювання «захоплення» та «суперництва» (агентного й антагоністичного компонентів грандіозного нарцисизму) [34].

2) Порівняльні дослідження груп (group comparison).

Типовий принцип аналізу: зіставлення підгруп із різним рівнем/профілем нарцисизму за емоційними реакціями або когнітивними показниками (наприклад, високі показники «superiority/entitlement» з більш уразливі профілі). Методично такі роботи зазвичай застосовують t-тести/ANOVA або непараметричні аналоги, а також багатофакторні моделі (ANCOVA/MANOVA), коли потрібно контролювати стать, вік, рівень депресії/тривоги тощо.

3) Дво- або багаторазові (лонгітюдні) підходи.

Вони значно рідші, але методично сильніші: дають змогу оцінювати стабільність показників та їх динаміку (у т.ч. в контексті навчання/стресових періодів/психотерапії). У таких роботах застосовують повторні вимірювання (repeated measures), моделі зі змішаними ефектами або регресійні підходи до прогнозування змін.

4) Психометрично-орієнтовані дослідження адаптації інструментів.

Окремий напрям становлять дослідження, присвячені перекладу, культурній адаптації та перевірці психометричних властивостей методик. Важливо, що для NPI-16 існує українськомовна адаптація з аналізом її психометричних показників, що дає підстави використовувати цей інструмент як валідний в україномовному академічному контексті. [3].

Так само актуальним прикладом є українська адаптація шкали самооцінки Розенберга (RSE/RSES) із поданими показниками внутрішньої узгодженості, ретестової надійності та факторної структури [44].

У сучасних роботах нарцисизм найчастіше вимірюють короткими або повними версіями опитувальників, які «покривають» різні фенотипи:

– Грандіозний нарцисизм: NPI (часто короткі версії, зокрема NPI-16) як індикатор нарцисичної самозначущості, переваги/ентитлменту, самозахоплення. [15].

– Процесні компоненти грандіозного нарцисизму: NARQ-S розділяє «захоплення» (admiration) і «суперництво» (rivalry), що дозволяє точніше пов'язувати нарцисизм із патернами емоційної регуляції (пошук схвалення /конфронтаційний захист Я) [34].

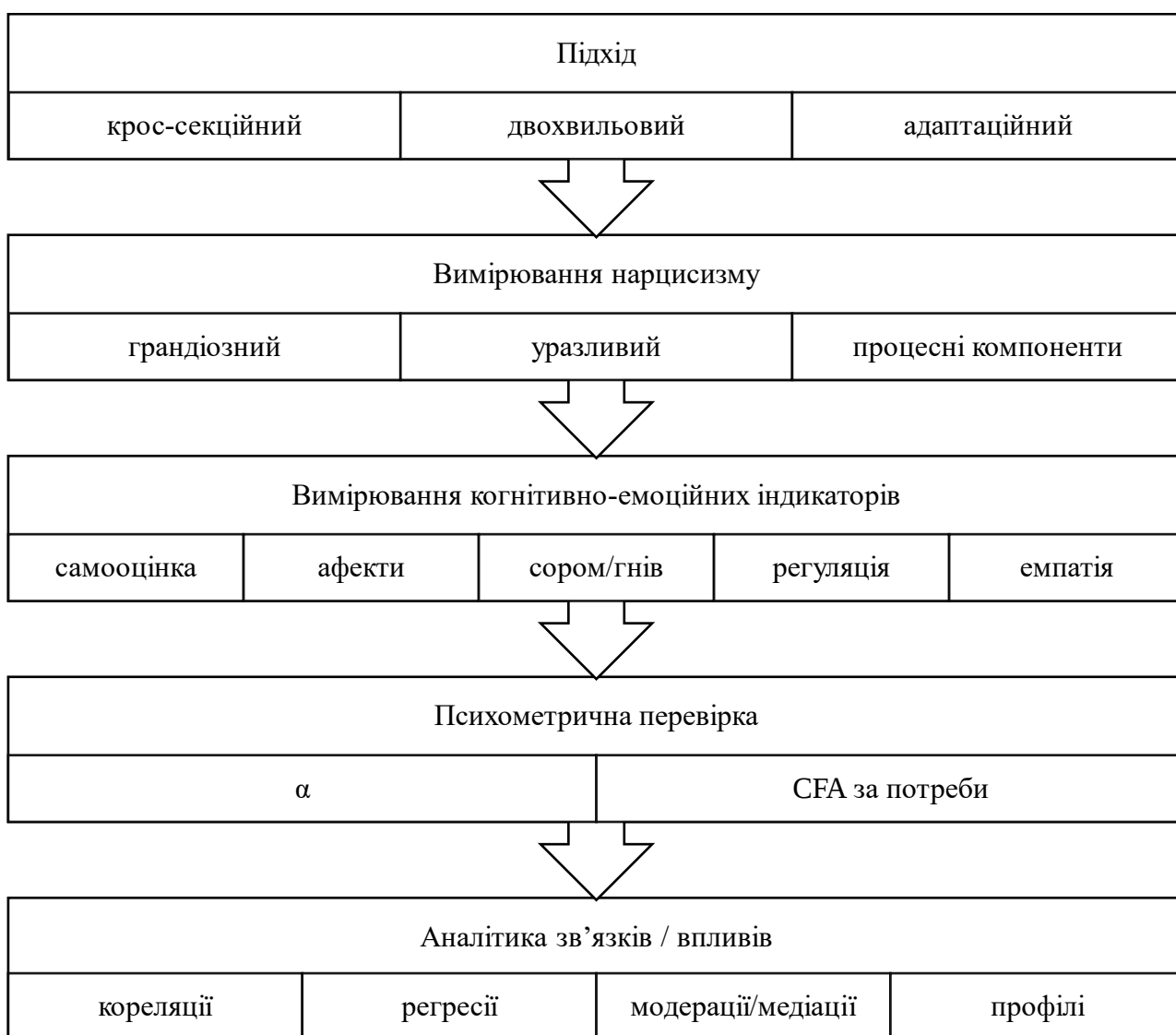

Рис. 1.1. Типова методологічна логіка сучасних досліджень нарцисизму

– Уразливий нарцисизм: HSNS застосовується як стислий індикатор гіперчутливості, сорому/вразливості та реактивності у міжособистісних ситуаціях; для нього продовжують з'являтися сучасні роботи з розширеною перевіркою конструктивної валідності (в т.ч. на нових мовних версіях) [44].

Практично важливо, що нові публікації також обговорюють конфундування різних шкал нарцисизму з іншими рисами (наприклад, антагонізм/нейротизм), тому підбір батареї тестів часто спрямований на те, щоб мінімізувати «змішування» і чіткіше інтерпретувати фенотип (грандіозний vs уразливий) [23].

У дослідженнях, присвячених зв'язкам нарцисизму з когнітивною та емоційною сферами, застосовують дві великі групи індикаторів.

А. Когнітивні (самореферентні та соціально-когнітивні) індикатори:

– Самооцінка та параметри самоставлення (рівень/стабільність): як базовий показник «опори Я», що модерує реактивність на оцінку й пов'язаний із вразливими проявами нарцисизму. [44].

– Самоконцепція та когнітивні упередження самооцінювання: схильність до самопідсилення, зовнішні атрибуції провалу, селективність уваги до загроз/підтверджень статусу (частіше вимірюють спеціальними шкалами або задачами, інколи — через опосередковані показники).

– Метакогнітивні характеристики (самоінсайт, рефлексивність): у частині сучасних робіт оцінюються як модератори того, чи переходить нарцисична саморегуляція у міжособистісні конфлікти або підтримує адаптацію.

Б. Емоційні індикатори (переживання + регуляція + соціальна емоційність):

– Афективний фон (позитивний/негативний афект), сором, гнів/ворожість, тривожність — як емоційні кореляти грандіозних і уразливих проявів.

– Емоційна регуляція (переоцінка, пригнічення, уникання, румінації): саме тут часто проявляються відмінності між «захопленням» і «суперництвом» у NARQ-підході [34].

– Емпатія (когнітивна/афективна), емоційний резонанс, емоційна чутливість до відкидання — індикатори соціально-емоційного функціонування, що є центральними для клініко-психологічних інтерпретацій нарцисизму.

Параметр 1. Грандіозний нарцисизм	індикатори NPI-16, NARQ-S (admiration / rivalry)
Параметр 2. Уразливий нарцисизм	індикатори HSNS
Параметр 3. Когнітивна сфера (самореферентні процеси)	індикатори самооцінки (RSE), показники самоконцепції / самоінсайту
Параметр 4. Емоційна сфера	індикатори афекту, сорому / гніву, емоційної регуляції, емпатії (за вибором дослідження)

Рис. 1.2. Параметри та індикатори, які найчастіше виокремлюють у сучасних роботах

Сучасний стандарт аналізу даних у тематиці «нарцисизм і когнітивно-емоційна сфера» зазвичай включає:

- Описові статистики та перевірку припущень (нормальність, викиди, мультиколінеарність).
- Кореляційний аналіз (Pearson/Spearman залежно від розподілів) для первинної перевірки асоціацій між показниками нарцисизму та когнітивно-емоційними індикаторами.
- Регресійні моделі (лінійні/логістичні) для тестування «впливу» як прогнозування, з контролем коваріат.
- Модераційні/медіаційні моделі (наприклад, самооцінка як модератор між нарцисизмом і емоційною реактивністю; або емоційна регуляція як медіатор між нарцисизмом і міжособистісними труднощами).

– Профільні підходи (кластеризація, латентні профілі), коли дослідник працює не з «одним нарцисизмом», а з конфігураціями показників (грандіозність/уразливість/захоплення/суперництво). Практика порівняння різних шкал і їхніх конфундів у сучасних дослідженнях підкріплює доцільність саме такого підходу.

У підсумку огляду можна зафіксувати, що сучасна методологія в цій тематиці будується навколо багатовимірного вимірювання нарцисизму та його зв'язків із самооцінкою і показниками емоційної регуляції/реактивності. Для українськомовного академічного контексту додаткову цінність мають публікації з українськомовними адаптаціями окремих шкал (зокрема NPI-16 і RSE), оскільки вони дозволяють описувати інструменти не лише теоретично, а й із опорою на локальні психометричні дані.

1.2 Когнітивно-емоційні особливості нарцисизму та їх зв'язок із самооцінкою

Когнітивна сфера осіб із нарцисичними проявами в сучасних моделях описується не як «набір ізольованих пізнавальних особливостей», а як саморегуляторна система переробки інформації, зорієнтована на підтримання (або відновлення) самозначущості. У цьому ракурсі ключовими когнітивними параметрами стають:

- структура й стабільність Я-концепції;
- способи інтерпретації соціальної інформації (оцінювання, статусні сигнали, зворотний зв'язок);
- когнітивні упередження, що забезпечують самопідтвердження;
- особливості соціального пізнання (емпатійні та менталізаційні процеси) як механізмів взаємодії з «соціальним дзеркалом».

Цей підхід є центральним для динамічних саморегуляційних моделей нарцисизму, де когнітивні процеси тісно переплетені з афективними станами та міжособистісними стратегіями [38].

Однією з найбільш узгоджених позицій у літературі є те, що нарцисизм пов'язаний із прагненням до грандіозного образу Я та одночасною вразливістю

цього образу до загроз і соціального оцінювання. У динамічній моделі саморегуляції нарцисизму Я-концепція описується як така, що потребує постійної зовнішньої валідації; звідси виникає когнітивна селективність у сприйнятті інформації про себе та тенденція інтерпретувати події через призму «підтвердження/заперечення» власної значущості [36].

На практиці це проявляється у двох взаємопов'язаних площинах. По-перше, для грандіозного фенотипу типовим є акцент на самопіднесенні (self-enhancement): схильності оцінювати себе позитивніше, ніж це роблять інші, або позитивніше, ніж дозволяють об'єктивні індикатори. До ключових проявів належать демонстративна зверхність, знецінення інших та виражена потреба в захопленні. Метааналітичні узагальнення показують, що нарцисизм систематично асоційований із self-enhancement у ситуаціях, де наявна можливість порівняння самооцінок із зовнішніми оцінками [31].

По-друге, для вразливого фенотипу більш характерні когнітивні патерни самозахисту та постійне очікування негативної оцінки, що проявляється у підвищеній «загрозовій» інтерпретації соціальних сигналів. Це супроводжується нестабільністю самооцінки, гіперчутливістю до критики, почуттям сорому, заздрістю, а також зовнішньою скромністю при внутрішній грандіозності.

Окремо важливим когнітивним аспектом є самоінсайт (точність у розумінні власних рис і впливу на інших). Дані метааналізу, присвяченого нарцисизму та self-insight, підкреслюють, що високий нарцисизм пов'язаний з тенденцією до самопіднесення й меншою узгодженістю між самоописами та описами з боку спостерігачів, особливо у міжособистісно значущих доменах [31]. У когнітивній площині це означає більшу ймовірність «сліпих плям» у самосприйнятті та зниження корекції самооцінок під впливом зовнішнього зворотного зв'язку.

У межах саморегуляційних підходів нарцисизм передбачає підвищену когнітивну чутливість до статусної інформації — будь-яких сигналів, що підтверджують або загрожують самозначущості (схвалення, критика,

порівняння, символи престижу). У цьому контексті описуються такі закономірності:

1. Селективна увага до саморелевантної інформації. Увага та перцептивні ресурси спрямовуються насамперед на те, що може бути інтерпретовано як індикатор статусу/визнання або як загроза. Відчуття «особливих прав».

2. Інтерпретаційні упередження: позитивні події частіше приписуються власним якостям, а негативні — зовнішнім обставинам або «некомпетентності/несправедливості інших», що підтримує грандіозний образ Я.

3. Пам'яттєва селективність: краща фіксація подій, які підтверджують бажаний образ Я, і тенденція до переінтерпретації або знецінення негативної інформації.

4. Експлуататорська поведінка у міжособистісних стосунках: використання інших для власних цілей.

Ці механізми узгоджуються з динамічною моделлю нарцисизму як «мотивованої реконструкції Я», де когнітивні процеси (увага, оцінка, інтерпретація) працюють у зв'язці з афектом і поведінковими стратегіями для підтримки самозначущості [38].

У процесній концепції нарцисичного захоплення й суперництва когнітивні механізми деталізуються ще виразніше [31]:

— компонент *admiration* передбачає когнітивну підтримку ідеалізованого Я та орієнтацію на ситуації, де можна отримати захоплення;

— компонент *rivalry* пов'язаний із когнітивною настороженістю до конкурентів і схильністю інтерпретувати неоднозначні соціальні сигнали як загрозу статусу, що підсилює оборонність і знецінення інших.

Когнітивна сфера в нарцисизмі значною мірою проявляється у соціальному пізнанні — здатності розуміти емоційні стани, наміри та перспективи інших (емпатійні й менталізаційні компоненти). Систематичний огляд досліджень соціальної когніції у нарцисизмі підкреслює неоднорідність картини: частина робіт вказує не стільки на «грубий дефіцит», скільки на

дисбаланс між самооцінкою соціально-когнітивних навичок і їх об'єктивними показниками, а також на контекстну залежність результатів (наприклад, коли ситуація торкається статусу або загрози Я) [29].

Показовим є те, що грандіозний нарцисизм нерідко супроводжується завищеною оцінкою власної емпатійності чи соціальної проникливості, тоді як у вразливому нарцисизмі можуть частіше фіксуватися переживання соціальної невпевненості й настороженість, що впливає на інтерпретацію соціальних сигналів. В оглядах також підкреслюється проблема методології: об'єктивні показники емпатії/менталізації використовуються рідше, ніж самозвіти, що створює ризик систематичного перекосу оцінок [29].

У рамках соціально-когнітивного підходу до грандіозного нарцисизму наголошується, що ключовою може бути не «нездатність розуміти інших», а мотиваційно-цільове використання соціального пізнання: розуміння інших може інструменталізуватися для самопрезентації, управління враженням і досягнення статусних цілей [30]. Це важливо для інтерпретації результатів: нарцисичні прояви можуть поєднувати достатню когнітивну «читабельність» соціальних ситуацій із зниженим врахуванням потреб іншого у поведінкових рішеннях (тобто зсув у бік егоцентричної перспективи).

Окремий пласт когнітивних особливостей становлять раціоналізаційні та самовиправдувальні стратегії. Вони підтримують узгодженість грандіозного образу Я в умовах суперечливої інформації: коли реальність не підтверджує очікуваний статус, суб'єкт може використовувати когнітивні схеми, які мінімізують внутрішню суперечність (дискомфорт) — «це неважливо», «іншим просто заздрісно», «оцінювання несправедливе», «я заслуговую на більше». У метааналітичних оглядах, присвячених self-enhancement, ці тенденції концептуалізуються як стабільний стиль самосприйняття і самопрезентації, особливо характерний для нарцисичних проявів [31].

У практичній площині це може ускладнювати прийняття коригувального зворотного зв'язку (у тому числі терапевтичного), посилювати зовнішню атрибуцію невдач та підтримувати конфліктні міжособистісні сценарії у випадку

нарцисичного суперництва. Процесна модель admiration–rivalry описує ці явища як когнітивно-мотиваційні механізми відновлення загроженої самозначущості: у rivalry зростає ймовірність інтерпретувати подію як атаку й відповідно активувати захисні та ворожі когнітивні схеми [31].

Важливо розрізняти когнітивну саморегуляцію (упередження, стилі обробки інформації) та загальну когнітивну продуктивність (наприклад, показники розумових здібностей у тестових завданнях). Наявні дані не підтримують просту тезу про «зниження інтелекту» при нарцисизмі. Навпаки, окремі емпіричні роботи демонструють, що грандіозний нарцисизм може асоціюватися з вищою продуктивністю в певних експериментальних когнітивних завданнях, хоча автори наголошують на контекстній залежності й потребі обережної інтерпретації таких результатів [49]. З наукової точки зору це означає, що проблематика нарцисизму у когнітивній сфері частіше стосується напрямку, селективності та мотивованості переробки інформації, а не «дефіциту здібностей» як такого.

Таблиця 1.2

Когнітивні характеристики нарцисизму: узагальнення за сучасними підходами

Когнітивний домен	Типові прояви при нарцисизмі	Найбільш дотичні фенотипи / моделі
Я-концепція і самоінсайт	грандіозний образ Я, потреба у зовнішній валідації; нижча узгодженість самооцінок з оцінками інших	грандіозний нарцисизм; саморегуляційні моделі
Самопіднесення (self-enhancement)	систематична тенденція бачити себе позитивніше; «переоцінка» власних якостей у соціально значущих доменах	грандіозний нарцисизм

Когнітивний домен	Типові прояви при нарцисизмі	Найбільш дотичні фенотипи / моделі
-------------------	------------------------------	------------------------------------

Обробка зворотного зв'язку	селективність до статусних сигналів; зовнішня атрибуція негативного; підтримка когнітивних схем самозахисту	admiration / rivalry (особливо rivalry при загрозі)
Соціальне пізнання	дисбаланс між самооцінкою соціально- когнітивних навичок і об'єктивними показниками; інструменталізація розуміння інших	грандіозний / вразливий; соціально- когнітивні підходи
Загальна когнітивна продуктивність	відсутність стабільного «дефіциту», можливі асоціації з продуктивністю в окремих експериментальних контекстах	переважно грандіозний

Джерело: складено автором на основі [29; 30; 31; 38; 49]

Підсумовуючи наведені в таблиці узагальнення, можна констатувати, що когнітивна специфіка нарцисизму найпослідовніше описується через самореферентну та статусно чутливу організацію пізнавальних процесів. Центральними виступають характеристики Я-концепції та самоінсайту: підтримання позитивного (часто ідеалізованого) образу Я супроводжується когнітивною селективністю щодо інформації, яка підкріплює самозначущість, і більшою ймовірністю інтерпретаційних та атрибутивних упереджень у ситуаціях соціального оцінювання. Такі патерни не є обов'язково ознаками «когнітивного дефіциту» у класичному розумінні; швидше йдеться про напрямок та мотивованість обробки інформації, що забезпечує самопідтвердження та зменшує вплив загрозливого зворотного зв'язку.

Водночас узгодженість результатів сучасних досліджень вказує на принципову неоднорідність когнітивних проявів залежно від фенотипу нарцисизму. Для грандіозних проявів більш типовими є самозвеличення та переоцінка власних соціально-когнітивних компетенцій, тоді як для вразливих

— когнітивна настороженість і чутливість до потенційного негативного оцінювання. Окрему роль відіграють процесні стратегії *narcissistic admiration/rivalry*, які дозволяють точніше пояснити, чому за однакової спрямованості на підтримання самозначущості когнітивні реакції можуть коливатися від демонстративного самопіднесення до оборонної інтерпретації соціальних сигналів і раціоналізацій, що ускладнюють прийняття коригувального зворотного зв'язку.

Емоційна сфера особистості у сучасній психології розглядається як система переживань (афектів, емоцій, почуттів), їх усвідомлення та вербалізації, а також механізмів емоційної саморегуляції й соціально-емоційної взаємодії (зокрема емпатії та реагування на оцінку іншого). У цьому сенсі ключовими параметрами аналізу є [12; 20]:

- інтенсивність і валентність переживань;
- стабільність/лабільність емоцій;
- стратегії регуляції (переоцінка, пригнічення, уникання тощо);
- емоційна чутливість до соціальної оцінки та фрустрації;
- здатність до емоційного резонансу й співпереживання;
- залежність від зовнішнього підтвердження.

Таке розуміння узгоджується з підходами, представленими в українських навчальних виданнях з психології емоцій та емоційної регуляції.

У межах дослідження нарцисизму емоційна сфера описується не стільки як “набір рис” (наприклад, «мало емпатії»), скільки як функціональна система підтримання цінності Я: емоційні стани виконують роль сигналів стабільності / загрози самооцінці та запускають компенсаторні стратегії (пошук підтвердження, домінування, знецінення іншого, уникання тощо). Дослідники, аналізуючи нарцисичну саморегуляцію, підкреслюють її ключову роль у підтриманні афективної рівноваги, відчуття внутрішньої стабільності, власної цінності та «позитивного самоствавлення», а також зв'язок із неусвідомлюваними механізмами подолання афективної напруги [11].

Найбільш емпірично продуктивною є диференціація грандіозних і вразливих проявів нарцисизму (а також близьких до них вимірів “захоплення/суперництво”, які у дослідженні операціоналізуються через NARQ-S, NPI-16 та HSNS). Загалом грандіозні прояви частіше асоціюються з позитивним афектом, переживанням гордості/самозадоволення, зниженою суб’єктивною тривогою, сором майже не усвідомлюється, домінантним афектом є лють, як захист від сорому, обмеження близькості страхом викриття та відносно «холодним» стилем міжособистісної взаємодії; натомість вразливі прояви пов’язані з емоційною лабільністю, соромом, тривожно-депресивною симптоматикою, прихованою грандіозністю у вигляді фантазій, внутрішньою порожнечою та дефіцитом почуття власної цінності, залежністю від партнерів і водночас страхом близькості та чутливістю до відкидання та переживанням загрози Я. Водночас саме ситуації “нарцисичної травми” (психічний досвід, у якому руйнується або різко підривається відчуття цінності й безперервності без достатніх внутрішніх або зовнішніх ресурсів для його переробки) є типовим тригером різких афективних реакцій, включно з гнівом/ворожістю як формою захисту Я.

Окремою лінією є емоції соціального порівняння (заздрість, образа, сором/приниження) та їхні поведінкові наслідки. Для нарцисичних особистостей характерна асиметрія: високий запит на схвалення поєднується з низькою толерантністю до фрустрації потреби у визнанні. У одній із публікацій, присвячених емоційному складнику нарцисичної особистості, акцентовано увагу на ролі емоційної напруги, захисних механізмів і труднощів афективної переробки (зокрема у зв’язку з алекситимією та особливостями усвідомлення переживань), що важливо для клініко-психологічної інтерпретації [2].

Щодо емпатії, сучасні дослідження демонструють значну неоднорідність і суперечливість результатів. Частина авторів стверджує, що проблема нарцисизму полягає не в грубому дефіциті здатності розуміти емоції інших, а в мотиваційній варіативності емпатії: когнітивне розпізнавання може бути збережене або навіть ситуативно підвищене, тоді як афективний резонанс і

готовність до співпереживання суттєво знижуються, особливо коли це не приносить користі для Я або суперечить домінуванню.

Однак мета-аналітичні дані вказують на більш складну картину. Грандіозний нарцисизм часто негативно пов'язаний з афективною емпатією та емпатичною турботою, але може демонструвати слабкий або нульовий зв'язок з когнітивною емпатією при об'єктивних вимірах. Вразливий нарцисизм, навпаки, сильніше корелює з підвищеною емпатичною дистресією та зниженою когнітивною емпатією. Такі суперечності пояснюються різними методами оцінки (самозвіти vs performance-based тести), а також тим, що нарцисизм може поєднувати достатню «читабельність» емоцій інших з егоцентричним їх використанням

Таким чином, емпатія при нарцисизмі є не стільки дефіцитарною, скільки селективною та інструментальною, що ускладнює її оцінку та терапевтичну роботу. Ця неоднозначність літератури підкреслює необхідність диференційованого підходу в емпіричному дослідженні. [45; 46].

Таблиця 1.3

Типові емоційні маркери грандіозного та вразливого нарцисизму

Вимір / фенотип	Домінуючі переживання	Реакції на загрозу Я (критика / відкидання)	Типові стратегії регуляції	Міжособистісні прояви
Грандіозний нарцисизм (частіше: NPI-16)	Підвищений позитивний афект, гордість, самовпевненість	Обурення, роздратування; схильність до зовнішньої атрибуції провини	Самопідсилення, знецінення критика, контроль враження	Домінування, конкуренція, низька емоційна включеність у переживання іншого

“Захоплення” (NARQ-S: admiration)	Самозадоволення, ентузіазм, очікування визнання	Захист образу Я через демонстрацію досягнень	Пошук схвалення, самопрезентація	Соціальна привабливість, орієнтація на підтвердження статусу
“Суперництво” (NARQ-S: rivalry)	Ворожість як фон, напруга, злість	“Нарцисична лють”, агресивні або пасивно-агресивні реакції	Атакувальна / оборонна регуляція: знецінення, контроль, помста	Конфліктність, зниження довіри у взаємодії

Вимір / фенотип	Домінуючі переживання	Реакції на загрозу Я (критика / відкидання)	Типові стратегії регуляції	Міжособистісні прояви
Вразливий нарцисизм (частіше: HSNS)	Сором, тривога, емоційна лабільність, внутрішня уразливість	Різке зростання сорому / самознецінення або коливання до гніву	Уникання, пригнічення, румінації, потреба у “заспокоєнні” через зовнішню підтримку	Чутливість до відкидання, амбівалентність близькості, нестійкість стосунків

Джерело: складено автором на основі [2; 12; 20]

Загалом, емоційна сфера при нарцисичних проявах є парадоксальною: зовнішня впевненість або демонстративна “стабільність” може співіснувати з високою реактивністю до сигналів загрози Я та тенденцією регулювати афект через міжособистісні стратегії (контроль, знецінення, уникання, пошук підтвердження). Саме тому в емпіричних моделях доцільно одночасно враховувати (а) полюси грандіозності / вразливості та (б) показники самооцінки й психологічної уразливості, оскільки вони пояснюють різні траєкторії емоційних реакцій.

1.3. Специфіка нарцисизму в молоді: вплив соціокультурних факторів

Нарцисичні прояви в ранній дорослості (20–30 років) доцільно розглядати у взаємодії з соціокультурним середовищем, оскільки саме в цей період інтенсивно формується професійна та соціальна ідентичність, а самооцінка стає особливо залежною від зовнішніх критеріїв успіху та соціального порівняння. Сучасні моделі розвитку рис нарцисизму підкреслюють їхню чутливість до контекстів соціалізації, статусних норм та середовищ постійного оцінювання. [40; 50].

Одним із найбільш важливих соціокультурних чинників є цифровізація комунікації та перенесення значної частини соціального капіталу в онлайн-простір. Соціальні мережі створюють умови, де самопрезентація стає керованою (відбір контенту, фільтрація невігідної інформації), а оцінювання — постійним і кількісно вимірюваним (реакції, підписники, коментарі). У такому середовищі активізуються психологічні механізми, що підсилюють нарцисичні тенденції: статусна конкуренція, потреба у підтвердженні значущості та мотивація підтримувати “ідеалізований образ Я”. Сучасні дослідники також описують феномен «цифрового нарцисизму» як сукупність психодинамічних і поведінкових механізмів самоствердження у соціальних медіа та його зв’язок із психологічним благополуччям [47].

Для української молоді початку 2020-х років суттєвого впливу набувають також фактори війни та масової міграції. Повномасштабне вторгнення, досвід

втрата, переміщення та невизначеність майбутнього можуть посилювати як вразливі (гіперчутливість, сором, тривожність щодо статусу), так і компенсаторні грандіозні прояви нарцисизму як механізми психологічного захисту та відновлення відчуття контролю над життям. Умови вимушеної міграції та адаптації в нових соціокультурних середовищах додатково підвищують залежність самооцінки від зовнішнього визнання та соціального порівняння.

Емпірично цей блок проблематики часто аналізується через зв'язок нарцисизму з інтенсивністю/проблемністю користування соцмережами та залежними формами онлайн-активності. Огляди літератури фіксують стійкі асоціації нарцисичних рис із проблемним використанням соціальних мереж, хоча причинність може бути бінапрямною (нарцисичні тенденції підсилюють самопрезентаційні практики, а “підкріплення” у вигляді уваги та реакцій закріплює ці тенденції) [27].

Для віку 20–30 років характерне посилення норм «публічної результативності»: успіх очікується як видимий і порівнюваний (кар'єрні досягнення, стиль життя, мережа контактів, матеріальні маркери). У межах такої культури підвищується цінність символічного капіталу, а отже зростає ймовірність формування когнітивно-емоційних патернів, пов'язаних із нарцисизмом: залежність самоповаги від зовнішнього схвалення, чутливість до критики, переживання сорому/приниження при невідповідності очікуванням. У вітчизняній літературі зазначається, що у молоді на тлі швидких соціокультурних змін нарцисичні прояви можуть ставати формою адаптації до конкуренції за визнання та ресурси — із потенційними психологічними наслідками для самооцінки й міжособистісних відносин [14].

Молодь поєднує дві суперечливі тенденції: з одного боку, розширюються можливості самореалізації, з іншого — збільшується нормативний тиск (професійна спроможність, автономність, побудова близьких стосунків, соціальна стабільність). Психологічні дослідження вказують, що цифрове середовище стає окремим простором формування ідентичності та самоконцепції;

у систематичних оглядах демонструється зв'язок різних форм залученості до соцмереж із показниками розвитку ідентичності, включно з ясністю Я-концепції та дистресом ідентичності [24].

На цьому тлі нарцисичні прояви можуть виконувати регуляторну функцію: підтримувати відчуття контролю й значущості (через “нарцисичне захоплення”/самопіднесення) або захищати від вразливості (через “нарцисичне суперництво”, знецінення інших і конфронтаційні стратегії). Соціокультурні умови визначають, які саме стратегії стають більш підкріплюваними: середовища з високою конкуренцією та публічним порівнянням частіше підсилюють “видиму” грандіозність, тоді як середовища невизначеності й загроз — вразливі реакції, сором і тривожність з компенсаторними захистами.

Популярна теза про “нарцисичну епідемію” у молодих поколіннях є науково дискусійною. Сучасні крос-часові та когортні аналізи не зводяться до однозначного висновку “молодь стала більш нарцисичною”, а радше показують складніші тренди: зміни можуть відрізнятися за компонентами нарцисизму та залежати від методик і контексту вибірок. Наприклад, у сучасних публікаціях обговорюються альтернативні пояснення спостережуваних трендів і можливість того, що більшою мірою змінюється контекст соціалізації та самопрезентації, а не «стабільна риса покоління» [39; 42].

Таблиця 1.4

Соціокультурні фактори та психологічні механізми, пов'язані з нарцисичними проявами в ранній дорослості

Соціокультурний фактор	Типова «логіка підкріплення» у середовищі	Когнітивно-емоційні механізми	Потенційні прояви нарцисизму
Платформи самопрезентації в соцмережах	Видимість і порівняння винагороджуються увагою	Соціальне порівняння, пошук валідації,	Підсилення самопромоції, нестабільність самооцінки,

(публічність, лайки, рейтинги)		чутливість до критики	“цифровий нарцисизм”
Культура досягнень і статусу	Успіх має бути демонстрованим і вимірюваним	Умовна самоповага, сором при невідповідності стандарту, гнів на фрустрацію	Грандіозні самонаративи або вразливість з компенсаторним контролем
Невизначеність ідентичності в ранній дорослості	Високий тиск ролей і вибору життєвих траєкторій	Пошук стабілізаторів Я, підвищена реактивність до оцінювання	Коливання між самопіднесенням і вразливістю, залежність від зовнішнього підтвердження

Продовження таблиці 1.4

Соціокультурний фактор	Типова «логіка підкріплення» у середовищі	Когнітивно-емоційні механізми	Потенційні прояви нарцисизму
Соціальна конкуренція та поляризація взаємодій	Конкурентні стратегії швидко «окупаються»	Загрозова інтерпретація, ворожість при суперництві	Знецінення, конфронтація, “нарцисична лють” у відповідь на загрозу статусу
Дискурс про «покоління» та норми самореалізації	Нормативізація високої самовпевненості	Нормативне схвалення самопіднесення	Підсилення грандіозних проявів у певних контекстах

		як “успішності”	
--	--	--------------------	--

Джерело: складено автором на основі [14; 24; 47]

Соціокультурні фактори не варто трактувати як прямі причини нарцисизму; коректніше описувати їх як умови підкріплення певних стратегій саморегуляції. За наявності індивідуальних передумов (нестабільність самооцінки, потреба у зовнішній валідації, висока чутливість до критики) середовища з постійним порівнянням і публічним оцінюванням підвищують ймовірність закріплення як грандіозних, так і вразливих проявів — залежно від того, яка стратегія виявляється ефективнішою для підтримання самозначущості.

Узагальнено, специфіка нарцисизму в молоді/ранній дорослості полягає в тому, що нарцисичні механізми «вбудовуються» у типові соціальні задачі цього періоду (ідентичність, статус, стосунки, професійне самоствердження) і посилюються середовищами, де самопрезентація є системною вимогою. Це пояснює, чому в емпіричних дослідженнях доцільно одночасно враховувати показники нарцисизму, самооцінки та параметри соціокультурного контексту (інтенсивність/характер онлайн-активності, досвід оцінювання, рольові вимоги), щоб не редукувати явище до «внутрішньої риси», і не зводити його до «ефекту соцмереж».

Висновки до розділу 1

Нарцисизм у сучасній психології доцільно розглядати як континуум проявів — від відносно адаптивних рис самоповаги й агентності до дезадаптивних, ригідних форм саморегуляції, що супроводжуються порушенням міжособистісного функціонування та нестійкістю самооцінки. Теоретичні підходи (клініко-психологічні, соціально-особистісні та вимірні моделі) узгоджуються в тому, що ключовим «ядром» нарцисизму є підтримання самозначущості за рахунок специфічної конфігурації мотиваційних, когнітивних та емоційних процесів, а не лише декларативна грандіозність.

Суттєвою для наукового аналізу є гетерогенність нарцисизму, зокрема розрізнення грандіозних і вразливих проявів, а також процесних стратегій (захоплення/суперництва). Саме ці виміри дозволяють пояснити, чому зовні схожі нарцисичні риси можуть супроводжуватися принципово різними психологічними станами: від упевненості, орієнтації на статус і самопромоції — до сорому, тривожності, чутливості до відкидання та оборонних реакцій. Відповідно, теоретично обґрунтованим є підхід, у якому нарцисизм аналізується як профіль (конфігурація) проявів, а не як одновимірна ознака.

Когнітивна специфіка нарцисизму найбільш послідовно описується через самореферентну та статусно чутливу організацію пізнавальних процесів. Центральними компонентами виступають особливості Я-концепції та самоінсайту, селективність обробки саморелевантної інформації, інтерпретаційні та атрибутивні упередження в ситуаціях оцінювання, а також контекстно залежні особливості соціального пізнання. Загалом, ключовим є не «дефіцит» загальних здібностей, а мотивованість і напрямок когнітивної переробки, спрямованої на збереження/відновлення цінності Я.

Емоційна сфера осіб з нарцисизмом характеризується підвищеною реактивністю до загроз самозначущості та специфічними патернами емоційної регуляції. Для грандіозних проявів більш типовими є переживання гордості/самозадоволення та нижча суб'єктивна тривожність у “нейтральних” умовах, але з імовірними різкими реакціями на критику чи приниження (роздратування, гнів, ворожість). Для вразливих проявів більш характерні сором, тривожність, емоційна лабільність, румінації та чутливість до відкидання. У міжособистісній площині суттєвою є нерівномірність емпатії: можливе відносно збережене когнітивне розуміння іншого при зниженому афективному співпереживанні або ситуативній «вибірковості» емоційної залученості.

Соціокультурний контекст ранньої дорослості (20–30 років) виступає важливим модератором вираженості та форм прояву нарцисизму через механізми підкріплення самопрезентації, статусної конкуренції та порівняння. Цифрове середовище, “економіка видимості” у соцмережах, культура досягнень

і символічного статусу, а також рольова невизначеність і підвищені вимоги до самореалізації створюють умови, за яких підтримання позитивного образу Я стає більш залежним від зовнішньої валідації. Унаслідок цього нарцисичні стратегії (самопіднесення або суперництво/знецінення) можуть частіше актуалізуватися та закріплюватися, що має значення для інтерпретації нарцисизму саме у вибірці молоді.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ САМООЦІНКИ І НАРЦИСИЗМУ У МОЛОДІ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПСИХОТЕРАПІЇ

2.1. Процедура дослідження та обґрунтування емпіричної моделі дослідження та гіпотез

Емпірична модель дослідження базується на сучасному розумінні нарцисизму як багатовимірного конструкта, що включає грандіозні прояви, процесні стратегії нарцисичного захоплення (admiration) і суперництва (rivalry), а також вразливий (гіперчутливий) нарцисизм. Такий підхід дозволяє диференційовано аналізувати когнітивні та емоційні характеристики осіб з нарцисичними проявами.

Когнітивна сфера особистості в межах дослідження операціоналізується через показник глобальної самооцінки за шкалою Розенберга (RSE), який розглядається як базовий когнітивно-оцінний компонент Я-концепції та важливий ресурс саморегуляції.

Емоційна сфера, з огляду на обмеження психодіагностичного інструментарію, відображається опосередковано через проксі-показники. А саме:

Hypersensitive Narcissism Scale (HSNS) використовується як проксі емоційної реактивності, гіперчутливості до оцінювання, переживання сорому та загальної негативної афективності;

компонент нарцисичного суперництва (NARQ-S Rivalry) виступає проксі захисно-антагоністичного афекту, схильності до конфронтаційних реакцій та ворожості у відповідь на загрозу самозначущості.

Важливо підкреслити, що HSNS і NARQ-S Rivalry не є прямими та всебічними вимірниками емоційної сфери. Вони слугують індикаторами емоційних процесів виключно в контексті нарцисичної саморегуляції і відображають лише окремі її аспекти.

Незалежні змінні (предиктори):

- грандіозний нарцисизм, виміряний за допомогою NPI-16 та компонента admiration шкали NARQ-S;
- вразливий нарцисизм (HSNS);
- нарцисичне суперництво (NARQ-S Rivalry).

Залежні змінні:

- глобальна самооцінка (RSE) — як основний показник когнітивної сфери;
- показники HSNS та NARQ-S Rivalry — як проксі емоційної сфери.

Контекстна змінна: етап психотерапевтичного процесу (початок терапії versus проміжний етап терапії).

Вибір between-subjects дизайну (порівняння двох незалежних груп) зумовлений організаційними та етичними особливостями проведення дослідження в умовах реальної амбулаторної психотерапевтичної практики Sigmund Freud Privatuniversität (SFU). Повторне вимірювання (within-subjects дизайн) у тих самих пацієнтів було неможливим через низку причин: різну тривалість терапії в учасників, індивідуальний характер терапевтичного процесу, високий ризик випадання з вибірки при повторному тестуванні, а також потенційний вплив повторного заповнення опитувальників на характер відповідей (ефект тест-ретест та соціальної бажаності).

Порівняння двох незалежних груп пацієнтів на різних етапах терапії дозволило зберегти природність клінічного контексту, забезпечити етичність дослідження та уникнути штучного втручання в терапевтичний процес.

На основі теоретичного аналізу та емпіричної моделі сформульовано такі гіпотези:

Гіпотеза 1. Вищі показники грандіозного нарцисизму (NPI-16) та компонента admiration (NARQ-S) позитивно пов'язані з рівнем глобальної самооцінки (RSE).

Гіпотеза 2. Вищі показники вразливого нарцисизму (HSNS) та компонента rivalry (NARQ-S) негативно пов'язані з рівнем глобальної самооцінки (RSE).

Гіпотеза 3. У групі пацієнтів на проміжному етапі терапії очікується вищий рівень самооцінки (RSE) та нижчі показники вразливого нарцисизму (HSNS) порівняно з групою на початку терапії.

Гіпотеза 4. Глобальна самооцінка (RSE) виступає медіатором зв'язків між нарцисичними компонентами та етапом терапії щодо показників емоційної уразливості.

Підсумовуючи, емпірична модель задає чітку структуру змінних і логіку перевірки:

- зв'язки між вимірами нарцисизму та самооцінкою як когнітивним індикатором;
- відмінності профілів між двома терапевтичними групами;
- поглиблене тестування ролі самооцінки як механізму, що статистично пояснює асоціації між нарцисичними компонентами та контекстом терапії.

Дослідження виконано у межах кількісного неекспериментального дизайну з порівнянням двох груп респондентів, сформованих за критерієм етапу амбулаторної психотерапії:

1. початок терапії;
2. проміжний етап терапії.

Загальна чисельність вибірки становила $n = 80$ осіб віком 20–30 років (пацієнти Амбулаторії SFU у Відні). Збір даних проводився за допомогою англomовних адаптацій психодіагностичних методик, що забезпечувало стандартизованість інструкцій і формулювань пунктів та узгодженість із міжнародними психометричними джерелами.

Дослідження має міжгруповий характер: кожен респондент один раз заповнював набір методик відповідно до своєї належності до групи (початок або проміжний етап терапії). Така організація дослідження дає змогу виявити відмінності між групами та проаналізувати зв'язки між показниками нарцисизму, самооцінки та особливостями когнітивно-емоційної сфери в межах

обраної емпіричної моделі. Процедура збору даних включала стандартизовані етапи:

Етап 1. Інформування та згода.

Учасникам надавалася інформація у формі інформаційного листа, з яким вони мали ознайомитися та підписати, надаючи інформовану згоду на участь у дослідженні. У документі було зазначено мету дослідження, добровільний характер участі, гарантії конфіденційності, а також право відмовитися від участі на будь-якому етапі без жодних наслідків для отримання психотерапевтичної допомоги.

Етап 2. Соціально-демографічний блок і групова належність.

Фіксувалися вік (20–30 років) та групова належність (початок/проміжний етап терапії). За наявності у первинних анкетах додатково враховувалися стать та інші параметри, що можуть використовуватися як контрольні змінні (наприклад, кількість сесій або тривалість терапії).

Етап 3. Психодіагностичне опитування (англомовні версії).

Усі учасники заповнювали набір методик за однаковою процедурою (Додатки А-Д):

- NARQ-S (показники admiration, rivalry);
- NPI-16;
- HSNS;
- RSE (Rosenberg Self-Esteem Scale);
- «Нарцисичний опитувальник особистості» R. Raskin (за протоколом дослідження).

Опитування проводилося в умовах, що мінімізують вплив сторонніх чинників (стандартизований інструктаж, достатній час, можливість короткої перерви за потреби).

Етап 4. Кодування та підготовка масиву даних.

Дані кодувалися в знеособленому вигляді. Для кожної методики обчислювалися сумарні показники та/або показники за субшкалами відповідно

до ключів. Отримані дані було зведено в єдиний масив для подальшої статистичної обробки.

Перед основним аналізом здійснювався контроль якості даних:

1. Перевірка повноти: частка пропусків за кожною шкалою; розрахунок шкальних балів проводився за правилами конкретних методик.
2. Скринінг викидів: аналіз екстремальних значень (зокрема за boxplot та критеріями IQR/стандартизованих значень).
3. Перевірка внутрішньої узгодженості: обчислення α Кронбаха для NARQ-S (admiration, rivalry), NPI-16, HSNS, RSE (та інших застосованих шкал). За потреби використовувався показник “ α при вилученні пункту” як діагностичний інструмент.
4. Перевірка розподілів: тест Шапіро—Вілکا, а також аналіз асиметрії/ексцесу й Q–Q графіків для вибору параметричних або непараметричних критеріїв.

Статистична обробка даних здійснювалася відповідно до завдань і гіпотез дослідження з використанням програмного забезпечення SPSS Statistics 27.

Перед проведенням кореляційного та регресійного аналізу було здійснено ретельну перевірку статистичних припущень.

Перевірка статистичних припущень включала:

Оцінку мультиколінеарності предикторів за допомогою Variance Inflation Factor (VIF). У всіх регресійних моделях значення VIF не перевищували 2,8 (середнє значення $VIF \approx 1,9$), що свідчить про відсутність суттєвої мультиколінеарності між незалежними змінними.

Перевірку нормальності розподілу залишків за допомогою тесту Шапіро—Вілка та візуального аналізу Q–Q графіків. Для обох основних регресійних моделей (з залежними змінними RSE та HSNS) розподіл залишків не відрізнявся значущо від нормального ($p > 0,05$).

Оцінку гомоскедастичності (однорідності дисперсій залишків) за допомогою тесту Бройша—Пагана. Результати тесту не виявили порушень

гомоскедастичності ($p > 0,10$ для обох моделей). Візуальний аналіз графіка розсіювання залишків також підтвердив випадковий характер розподілу.

Перевірку лінійності зв'язків та незалежності спостережень (Durbin-Watson statistic знаходився в межах 1,75–2,15).

Оскільки основні статистичні припущення були виконані або порушення мали незначний характер, результати множинної лінійної регресії можна вважати статистично обґрунтованими.

А. Описові статистики

Обчислювалися середнє (M), стандартне відхилення (SD), медіана (Me), міжквартильний розмах (IQR), мінімум/максимум, а також 95% довірчі інтервали для ключових показників.

Б. Порівняння груп (етап терапії: початок vs проміжний)

За виконання параметричних припущень застосовувався t-тест для незалежних вибірок, за їх порушення — U-критерій Манна-Вітні. Для кожного порівняння оцінювався розмір ефекту (Cohen's d або r).

В. Кореляційний аналіз

Використовувався коефіцієнт кореляції Пірсона (за нормального розподілу) або Спірмена (за відхилень від нормальності). За потреби застосовувалася корекція на множинні порівняння (Holm–Bonferroni).

Г. Регресійний аналіз

Проводилася множинна лінійна регресія з контролем соціально-демографічних ковариат (за наявності). Як залежні змінні розглядалися RSE та HSNS. У моделях наводилися стандартизовані коефіцієнти β , значення t-критерію, рівні значущості (p) та коефіцієнти детермінації (R^2 і скоригований R^2).

2.2. Опис вибірки дослідження

Дослідницьку вибірку становили 80 пацієнтів Амбулаторії психотерапевтичної допомоги Sigmund Freud Privatuniversität (SFU) у Відні, які отримували амбулаторну психотерапевтичну допомогу. Усі учасники перебували у віці від 20 до 30 років, що відповідає періоду ранньої дорослості та операційному визначенню «молоді» в межах даного дослідження.

Вибірка мала клінічний характер і формувалася з осіб, які звернулися по психотерапевтичну допомогу до університетської амбулаторії SFU. З метою аналізу динаміки психологічних характеристик у процесі терапії респондентів було розподілено на дві порівняльні групи залежно від етапу психотерапевтичного процесу:

група на початку терапії ($n = 40$);

група на проміжному етапі терапії ($n = 40$).

Такий дизайн дозволив не лише дослідити особливості когнітивної та емоційної сфери у пацієнтів із нарцисичними проявами, але й оцінити потенційні зміни цих характеристик під впливом психотерапевтичного втручання.

Середній вік учасників у групі початку терапії становив 24,6 року ($SD = 2,9$), у групі проміжного етапу — 25,1 року ($SD = 2,7$). Статистично значущих відмінностей за віком між групами не виявлено ($t(78) = 0,80$, $p = 0,43$), що свідчить про їх порівнянність за базовим демографічним показником.

Участь у дослідженні була добровільною. Перед заповненням опитувальників усі пацієнти отримали повну інформацію про мету, процедуру та характер дослідження та надали інформовану згоду на участь. Дотримувалися принципи конфіденційності та анонімізації даних відповідно до етичних стандартів психологічних досліджень і Гельсінської декларації. Опитування проводилося англійською мовою з використанням валідизованих англійських версій психодіагностичних інструментів, що є стандартною практикою в міжнародному клінічному середовищі Австрії.

Клінічний контекст вибірки та її формування в умовах реальної психотерапевтичної практики значно підвищує практичну цінність отриманих результатів, оскільки дозволяє вивчати нарцисичні прояви не в штучних умовах, а в групі осіб, які реально звертаються по психологічну допомогу.

2.3. Психодіагностичний інструментарій: опис, обґрунтування валідності та надійності

Добір психодіагностичного інструментарію у цьому дослідженні здійснювався за трьома критеріями:

- відповідність операціоналізації ключових конструктів теми (незалежна змінна — вираженість нарцисизму; залежні змінні/показники — когнітивно-емоційні маркери та самооцінка як важливий психологічний ресурс/модератор),
- наявність психометрично обґрунтованих версій (зокрема даних про внутрішню узгодженість, факторну структуру та конвергентну валідність),
- практична придатність для двох зрізів (на початку і на проміжному етапі терапії), тобто помірна тривалість і стабільність вимірювання при повторному застосуванні.

Загальні вимоги до надійності/валідності, прийняті у психодіагностиці, у роботі трактуються у стандартний спосіб: надійність як точність/стійкість вимірювання (зокрема внутрішня узгодженість), валідність як відповідність тому, що саме вимірює методика [18; 21].

Емпірична база збору даних — амбулаторний підрозділ при Sigmund Freud Privatuniversität у Відні; тому застосовувалися англomовні адаптації/версії опитувальників, релевантні для англomовної клініко-консультативної практики. Водночас у тексті роботи (для академічної прозорості) наведено також ключові першоджерела інструментів і, де доступно, — дані про україномовні адаптації після 2015 року (як аргумент потенційної відтворюваності дослідження на українській вибірці).

1) NARQ-S — Narcissistic Admiration and Rivalry Questionnaire, Short Scale

Інструмент спрямований на диференційоване вимірювання двох центральних вимірів грандіозного нарцисизму: нарцисичного захоплення (admiration) як агентного компонента та нарцисичного суперництва (rivalry) як антагоністичного компонента. Саме ця двокомпонентність є методично доцільною, оскільки когнітивні й емоційні прояви у нарцисизмі часто мають різний “профіль” залежно від домінування *agentive* vs *antagonistic* стратегії. Коротка шкала (NARQ-S) валідизована як компактний інструмент із підтвердженою факторною структурою та адекватною надійністю, придатний для різних дизайнів досліджень (у т.ч. повторних вимірювань) [34].

2) NPI-16 — 16-item Narcissistic Personality Inventory (коротка форма)

NPI-16 є короткою формою інвентарю грандіозного нарцисизму, що походить від класичного NPI, розробленого Robert Raskin та колегами (у т.ч. відомі версії NPI пов'язують із роботами Raskin & Terry).

Коротка форма NPI-16 широко використовується в дослідженнях як економний індикатор грандіозного нарцисизму; оригінальна публікація NPI-16 містить дані про прийнятну внутрішню узгодженість та валідність. Для української академічної галузі важливо, що існує україномовна адаптація NPI-16 (після 2015 р.) з описом психометричних показників [3].

3) HSNS — Hypersensitive Narcissism Scale (вразливий нарцисизм)

HSNS спрямована на вимірювання вразливого (vulnerable) нарцисизму, тобто фенотипу, який частіше пов'язаний із підвищеною чутливістю до оцінювання, соромом, реактивною образливістю, емоційною лабільністю та “прихованою” грандіозністю. HSNS є принциповою, оскільки дозволяє не редукувати нарцисизм лише до грандіозного виміру й коректніше інтерпретувати емоційні особливості молоді з різними нарцисичними конфігураціями. Оригінальну шкалу описано у фаховому психометричному джерелі.

Особливо важливо, що опубліковано психометричні властивості українського перекладу HSNS (2022) на неклінічних вибірках; ця праця також наводить зіставлення надійності (Cronbach's α) з іншими мовними адаптаціями.

4) RSE — Rosenberg Self-Esteem Scale (самооцінка)

Шкала самооцінки Morris Rosenberg є класичним коротким інструментом вимірювання глобальної самооцінки, яка в межах дослідження виконує подвійну функцію:

- як ресурс/буфер (пов'язаний зі стресостійкістю та суб'єктивним благополуччям),
- як психологічний контекст нарцисизму (зокрема для розмежування “стабільної” vs “крихкої” самоповаги в нарцисичних профілях).

Наявна українська адаптація RSE з докладними психометричними характеристиками (2025), що відповідає вимозі щодо сучасних українських джерел.

5) «Нарцисичний опитувальник особистості» R. Raskin (повна/базова версія NPI як джерело конструкта) [35]

Повний NPI (класична лінійка інструментів Raskin та співавт.) виступає теоретичною та психометричною базою для коротких форм (зокрема NPI-16), а у практиці конкретного дослідження використовується коротка форма як оптимальніша для повторних зрізів у терапевтичному контексті.

Таблиця 2.1.

Психодіагностичний інструментарій дослідження та психометричні підстави застосування

Методика	Конструкт (що вимірює)	Роль у моделі	Психометричне обґрунтування (приклади джерел)
NARQ-S	Грандіозний нарцисизм: admiration / rivalry	Ключовий предиктор (структурований профіль)	Валідація короткої шкали, підтверджена факторна структура і придатність для різних дизайнів
NPI-16	Грандіозний нарцисизм (коротка форма NPI)	Додатковий / паралельний індикатор нарцисизму	Оригінальна коротка форма та її психометричні характеристики ; українська адаптація (2015+)

HSNS	Вразливий нарцисизм	Ключовий предиктор (вразливий вимір)	Оригінальна шкала та психометрична логіка ; український переклад і психометричні властивості (2022)
RSE	Глобальна самооцінка	Контекстна змінна (ресурс / модератор / коваріата)	Українська адаптація та психометричні властивості (2025)
NPI (Raskin) як базова рамка	Теоретико- психометрична основа грандіозного нарцисизму	Конструктна “опора” коротких форм	Джерела, що описують NPI та його застосування як бази для коротких версій

Добір методик узгоджується з процедурою двох зрізів у терапевтичному процесі: короткі опитувальники зменшують втому респондентів і ризик випадкових відповідей, а наявність опублікованих психометричних даних (включно з українськими адаптаціями для частини інструментів) забезпечує необхідну доказовість надійності й валідності обраного інструментарію.

Висновки до розділу 2

Методологія дослідження побудована у межах кількісного неекспериментального підходу та базується на сучасній концептуалізації нарцисизму як багатовимірного конструкта, що включає грандіозні прояви та процесні компоненти (admiration/rivalry), а також вразливий (гіперчутливий) нарцисизм. Такий підхід забезпечує більш диференційований аналіз когнітивно-емоційних характеристик, ніж одновимірне трактування нарцисизму.

Емпірична модель дослідження структурована навколо взаємозв'язків між показниками нарцисизму (NPI-16, NARQ-S admiration/rivalry, HSNS), когнітивним індикатором (глобальна самооцінка за RSE) та контекстним

чинником (етап терапії: початок і проміжний). Модель передбачає перевірку як асоціативних зв'язків (кореляції), так і предикторних залежностей (регресійні моделі), що відповідає заявленій меті виявлення особливостей когнітивної та емоційної сфер у молодих дорослих із нарцисичним типом особистості.

Підібраний психодіагностичний інструментарій є релевантним завданням дослідження, оскільки дозволяє операціоналізувати ключові компоненти нарцисизму (грандіозні, антагоністичні та вразливі) та оцінити самооцінку як важливий показник когнітивно-оцінного функціонування. Використання стандартизованих опитувальників з опорою на психометричні джерела забезпечує наукову коректність вимірювання та інтерпретації результатів.

Дослідницька вибірка становила 80 респондентів віком 20–30 років, сформованих у клініко-психологічному контексті амбулаторної психотерапії (Амбулаторія SFU у Відні) з поділом на дві групи за етапом терапії. Така організація вибірки забезпечує можливість міжгрупового порівняння профілів нарцисизму та пов'язаних із ним когнітивно-емоційних показників у різних контекстах психотерапевтичного процесу.

Процедура дослідження включала стандартизований порядок збору даних, кодування та формування шкальних показників, а також попередній контроль якості даних і психометрії (внутрішня узгодженість за α Кронбаха). Це створює підстави для достовірності емпіричних висновків і мінімізує ризики методичних викривлень, пов'язаних із пропусками, викидами або недостатньою надійністю шкал на конкретній вибірці.

План статистичної обробки даних відповідає дослідницьким завданням і включає описову статистику, перевірку припущень (зокрема нормальності розподілів), порівняння двох груп (параметричні або непараметричні критерії з оцінкою розміру ефекту), кореляційний аналіз та множинну регресію; за необхідності передбачено застосування медіаційних моделей із бутстреп-оцінюванням. Сукупність цих процедур забезпечує можливість не лише описати дані, а й перевірити гіпотези щодо зв'язків і предикторних залежностей між показниками нарцисизму та когнітивно-емоційними характеристиками.

РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ТА ІНТЕРПРИТАЦІЯ ІМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Описові характеристики вибірки та первинний аналіз даних

Дослідження проведено на вибірці $n = 80$ респондентів віком 20–30 років, які отримують амбулаторну психотерапевтичну допомогу (Амбулаторія SFU у Відні). Респондентів було розподілено на дві групи відповідно до етапу терапевтичного процесу: група початку терапії ($n = 40$) та група проміжного етапу терапії ($n = 40$). Середній вік у групі початку терапії становив $M = 24,6$ року ($SD = 2,9$), у групі проміжного етапу — $M = 25,1$ року ($SD = 2,7$). Міжгрупові відмінності за віком статистично значущими не були ($t(78) = 0,80$, $p = 0,43$), що дозволяє розглядати групи як порівнювані за базовим демографічним параметром.

Первинний аналіз даних включав: (1) перевірку повноти заповнення протоколів і коректності кодування; (2) оцінювання внутрішньої узгодженості шкал; (3) аналіз описових статистик; (4) перевірку розподілів змінних для обґрунтування вибору параметричних або непараметричних критеріїв.

На етапі контролю якості даних критичних обсягів пропусків, що унеможлиблювали б розрахунок шкальних показників, не виявлено. Додатково здійснено скринінг екстремальних значень; значущих аномальних спостережень, які потребували б виключення респондентів із аналізу, не зафіксовано. Отже, масив даних було визнано придатним для подальшої статистичної обробки.

Наступним кроком було розрахування описові статистики (середнє, стандартне відхилення, мінімальні та максимальні значення) для всіх ключових змінних: NPI-16, NARQ-S Admiration, NARQ-S Rivalry, HSNS та RSE. Отримані результати наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Описові статистики показників нарцисизму та самооцінки у вибірці (n = 80)

Показник	M	SD	Min–Max
NPI-16	6,1	2,9	0–14
NARQ-S Admiration	3,32	0,86	1,33–5,00
NARQ-S Rivalry	2,89	0,93	1,00–5,00

Показник	M	SD	Min–Max
HSNS	31,4	6,9	15–47
RSE	21,8	5,2	10–30

Дані таблиці 3.1 свідчать про достатню варіативність показників як нарцисизму, так і самооцінки, що створює передумови для виявлення статистично значущих зв'язків між змінними. Зокрема, розкид значень HSNS та RSE є достатнім для аналізу кореляцій між уразливістю та самооцінкою, а розподіли за NARQ-S дають можливість окремо розглядати агентний (admiration) та антагоністичний (rivalry) компоненти грандіозного нарцисизму.

Перевірка розподілів змінних проводилась за допомогою тесту Шапіро—Вілکا та додаткового аналізу асиметрії/ексцесу. Для частини показників (передусім HSNS і NARQ-S Rivalry) виявлялися відхилення від нормального розподілу, що обґрунтувало використання непараметричних критеріїв у тих процедурах, де параметричні припущення порушувалися. Для змінних із розподілами, близькими до нормальних, застосовувалися параметричні критерії. Такий підхід забезпечив коректність подальших міжгрупових порівнянь, а також кореляційного й регресійного аналізу.

У підсумку первинного аналізу було встановлено, що масив даних має достатню якість для подальших етапів статистичної обробки: застосовані шкали демонструють прийнятну надійність, описові характеристики відображають

необхідний рівень варіативності показників, а перевірка розподілів дозволяє обрати релевантні статистичні критерії для перевірки дослідницьких гіпотез.

3.2. Аналіз особливостей самооцінки та нарцисизму у молоді

Когнітивна сфера у межах емпіричної моделі дослідження операціоналізувалась через показник глобальної самооцінки (Rosenberg Self-Esteem Scale, RSE), який розглядався як узагальнений когнітивно-оцінний компонент Я-концепції. Виходячи з теоретичних положень і сформульованих гіпотез, аналіз було спрямовано на:

- порівняння показників самооцінки у двох групах залежно від етапу терапії;
- оцінювання зв'язків самооцінки з показниками грандіозного та вразливого нарцисизму;
- уточнення внеску окремих компонентів нарцисизму у варіативність самооцінки за допомогою регресійного аналізу.

1. Порівняння самооцінки залежно від етапу терапії

Першим кроком виконано міжгрупове порівняння самооцінки (RSE) у групі початку терапії та групі проміжного етапу терапії. Отримані результати свідчать про статистично значущі відмінності між групами: на проміжному етапі терапії самооцінка є вищою.

Таблиця 3.2

Групові відмінності за показником самооцінки (RSE) залежно від етапу терапії

(n = 80)

Показник	Початок терапії (n=40) M±SD	Проміжний етап (n=40) M±SD	Критерій	p	Розмір ефекту
RSE	20,1 ± 5,3	23,5 ± 4,6	t(78)=3,09	0,003	d=0,69

Інтерпретаційно отриманий ефект ($d = 0,69$) відповідає середньому рівню й вказує, що група проміжного етапу терапії характеризується більш позитивною когнітивною оцінкою себе порівняно з групою початку терапії. Така різниця є узгодженою з ідеєю, що в межах терапевтичного процесу може підвищуватись стабільність і позитивність самоставлення, що відображається у глобальній самооцінці.

2. Кореляційні зв'язки самооцінки з показниками нарцисизму

На наступному етапі проаналізовано взаємозв'язки між самооцінкою та ключовими показниками нарцисизму: грандіозним нарцисизмом (NPI-16), процесними компонентами грандіозного нарцисизму (NARQ-S Admiration і NARQ-S Rivalry) та вразливим нарцисизмом (HSNS). Кореляційний аналіз показав різноспрямовані асоціації самооцінки з різними фенотипами нарцисизму.

Таблиця 3.3

Кореляції між самооцінкою (RSE) та показниками нарцисизму ($n = 80$)

Пара змінних	r
RSE – NPI-16	0,32**
RSE – NARQ-S Admiration	0,41**
RSE – NARQ-S Rivalry	-0,18
RSE – HSNS	-0,54**

Примітка. $p < 0,01$.

Як видно з таблиці 3.3, показник самооцінки має помірний позитивний зв'язок із NPI-16 ($r = 0,32$) та помірний позитивний зв'язок із компонентом admiration ($r = 0,41$). Це означає, що вищі значення грандіозного нарцисизму та самопідсилювальної стратегії “захоплення” асоціюються з вищою глобальною самооцінкою. Натомість вразливий нарцисизм (HSNS) демонструє виразний негативний зв'язок із самооцінкою ($r = -0,54$), що свідчить про поєднання

підвищеної гіперчутливості та емоційної уразливості з нижчим рівнем позитивної когнітивної оцінки себе. Зв'язок між самооцінкою та rivalry є слабким і статистично незначущим ($r = -0,18$), що може відображати контекстну природу антагоністичного компонента: його зв'язок із глобальною самооцінкою не є прямим або стабільним у самозвітних оцінках.

Для більш наочного подання різноспрямованих тенденцій доцільно зіставити самооцінку в підгрупах із різним рівнем уразливості. З цією метою HSNS було умовно поділено на три рівні (нижчий, середній, вищий за медіаною / терцилями), після чого проаналізовано тенденцію зміни RSE. Результат вказав на стійке зниження самооцінки при зростанні HSNS.

3. Регресійний аналіз предикторів самооцінки

Кореляційні зв'язки відображають асоціації між змінними, проте не дозволяють оцінити унікальний внесок кожного компонента нарцисизму при одночасному врахуванні інших показників. Тому було проведено множинний регресійний аналіз із самооцінкою (RSE) як залежною змінною. До моделі включено показники HSNS, NPI-16, NARQ-S admiration, NARQ-S rivalry та етап терапії (0 — початок; 1 — проміжний етап). Модель виявилася статистично значущою.

Таблиця 3.4

Множинна лінійна регресія: предиктори самооцінки (RSE) ($n = 80$)

Предиктор	β	t	p
HSNS	-0,43	-4,73	<0,001
NARQ-S Admiration	0,24	2,63	0,010
NPI-16	0,14	1,61	0,112
NARQ-S Rivalry	-0,06	-0,74	0,461
Етап терапії (0/1)	0,19	2,23	0,029

Показники моделі: $R^2 = 0,46$; скориг. $R^2 = 0,42$; $F(5,74) = 12,6$; $p < 0,001$.

Як показано в таблиці 3.4, вразливий нарцисизм (HSNS) є найсильнішим негативним предиктором самооцінки, зберігаючи значущість навіть після

контролю інших нарцисичних показників та етапу терапії. Компонент admiration виступає значущим позитивним предиктором самооцінки. Етап терапії також є статистично значущим предиктором: належність до групи проміжного етапу пов'язана з вищими значеннями RSE. Натомість NPI-16 і rivalry не досягли рівня значущості в межах цієї моделі, що свідчить про те, що їхній внесок у пояснення самооцінки є меншим або частково перекривається іншими предикторами (передусім HSNS та admiration).

Отримані результати свідчать, що когнітивний показник — глобальна самооцінка — має принципово різні зв'язки з різними компонентами нарцисизму. Грандіозні та самопідсилювальні прояви (NPI-16, admiration) асоціюються з вищою самооцінкою, тоді як уразливий нарцисизм (HSNS) — зі зниженням самооцінки. Міжгрупове порівняння за етапом терапії демонструє вищу самооцінку на проміжному етапі терапевтичного процесу, а регресійний аналіз підтверджує, що вразливість та самопідсилювальний компонент є найбільш інформативними предикторами варіативності самооцінки у цій вибірці.

Отримані дані мають важливе клінічне значення. Високий рівень вразливого нарцисизму (HSNS) виступає найпотужнішим предиктором зниженої самооцінки, що підтверджує теоретичне припущення про крихкість Я у вразливих пацієнтів. Навіть помірне зниження HSNS на проміжному етапі терапії супроводжується статистично значущим зростанням самооцінки (ефект $d = 0,69$).

Для психотерапевтичної практики це означає, що робота з соромом, гіперчутливістю до критики та страхом відкидання є пріоритетним напрямом на ранніх етапах терапії з нарцисичними пацієнтами. Зниження емоційної уразливості може виступати важливим механізмом підвищення стабільності самооцінки, навіть якщо грандіозні прояви (admiration) залишаються відносно стійкими.

Емоційна сфера в межах обраної емпіричної моделі відображалась через показники, які найбільш безпосередньо пов'язані з афективною уразливістю та

емоційно забарвленими міжособистісними реакціями: вразливий нарцисизм (HSNS) як індикатор гіперчутливості, сорому/образливості та негативної афективної реактивності, а також NARQ-S Rivalry як індикатор захисно-антагоністичного компоненту (конфронтаційності, схильності до знецінення та афективно напружених реакцій у відповідь на загрозу Я). Аналіз емоційної сфери включав: (1) міжгрупове порівняння HSNS і Rivalry залежно від етапу терапії; (2) кореляційний аналіз зв'язків емоційних індикаторів із самооцінкою та іншими показниками нарцисизму; (3) уточнення предикторів уразливого нарцисизму (HSNS) у регресійній моделі.

1. Групові відмінності за показниками емоційної уразливості та антагоністичності

На першому етапі було перевірено, чи відрізняються респонденти на початку терапії та на проміжному етапі за рівнем емоційної уразливості (HSNS) та захисно-антагоністичного компонента (NARQ-S Rivalry). Результати показали статистично значущі відмінності за HSNS: у групі початку терапії рівень вразливого нарцисизму був вищим, ніж у групі проміжного етапу терапії. Для Rivalry відмінності мали меншу вираженість і статистично значущими не стали.

Таблиця 3.5

Групові відмінності за показниками емоційної реактивності / антагоністичності
(n = 80)

Показник	Початок терапії (n=40) M±SD	Проміжний етап (n=40) M±SD	Критерій	p	Розмір ефекту
HSNS	34,0 ± 6,3	28,8 ± 6,4	t(78)=3,66	<0,001	d=0,82
NARQ-S Rivalry	3,03 ± 0,96	2,74 ± 0,88	U=650	0,11	r=0,18

Отриманий результат щодо HSNS ($d = 0,82$) відповідає ефекту середньої–великої сили й вказує на суттєве зниження показників уразливості/гіперчутливості в групі проміжного етапу терапії. У психологічній інтерпретації це може відображати послаблення сорому, образливості та емоційної реактивності до оцінювання й відкидання. Натомість показник Rivalry продемонстрував лише тенденцію до зниження на проміжному етапі терапії, але без досягнення статистичної значущості. Це може свідчити про більшу стійкість антагоністичних захисних стратегій або про те, що їхня актуалізація значною мірою залежить від конкретних міжособистісних ситуацій і не завжди повністю відображається у самозвітному вимірюванні.

2. Зв'язки емоційних індикаторів із самооцінкою та іншими компонентами нарцисизму

Для поглибленого аналізу було досліджено кореляційні зв'язки HSNS і Rivalry із самооцінкою (RSE), грандіозним нарцисизмом (NPI-16) та агентним компонентом грандіозного нарцисизму (NARQ-S Admiration). Отримані результати наведено в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Кореляції HSNS і NARQ-S Rivalry з іншими показниками ($n = 80$)

Пара змінних	r
HSNS – RSE	-0,54**
HSNS – NARQ-S Rivalry	0,46**
HSNS – NARQ-S Admiration	-0,21
HSNS – NPI-16	-0,17
Rivalry – RSE	-0,18
Rivalry – Admiration	0,12
Rivalry – NPI-16	0,28*

Примітка. $p < 0,05$; $p < 0,01$.

Результати кореляційного аналізу демонструють, що емоційна уразливість/гіперчутливість (HSNS) має виразний негативний зв'язок із

самооцінкою ($r = -0,54$), тобто нижча глобальна самооцінка асоціюється з вищими показниками вразливості. Одночасно HSNS має позитивний зв'язок із Rivalry ($r = 0,46$), що відображає тенденцію співіснування уразливості з антагоністичними реакціями у відповідь на загрозу самозначущості. Зв'язки HSNS з NPI-16 та Admiration є слабкими і статистично незначущими, що підкреслює відносну специфічність HSNS як індикатора саме уразливого емоційного профілю, а не грандіозної самопромоційної стратегії.

Показник Rivalry має слабкий негативний зв'язок із самооцінкою ($r = -0,18$) і помірний позитивний зв'язок із NPI-16 ($r = 0,28$), що може вказувати на те, що антагоністичний компонент частково поєднується з грандіозними проявами нарцисизму. Водночас відсутність значущого зв'язку Rivalry з Admiration підтверджує їх функціональну відмінність: самопромоційний компонент і захисно-конфронтаційний компонент можуть проявлятися відносно автономно.

Для додаткової ілюстрації взаємозв'язку уразливості та антагоністичності доцільно відобразити розподіл HSNS залежно від рівня Rivalry.

3. Регресійний аналіз предикторів уразливого нарцисизму (HSNS)

Для уточнення ролі когнітивних та нарцисичних компонентів у варіативності емоційної уразливості було побудовано регресійну модель, у якій залежною змінною виступив показник HSNS. До моделі включено самооцінку (RSE), NARQ-S Rivalry, NARQ-S Admiration, NPI-16 та етап терапії (0 — початок; 1 — проміжний етап). Модель виявилася статистично значущою та пояснювала суттєву частку дисперсії HSNS.

Таблиця 3.7

Множинна лінійна регресія: предиктори вразливого нарцисизму (HSNS)

($n = 80$)

Предиктор	β	t	p
RSE	-0,48	-5,41	<0,001
NARQ-S Rivalry	0,29	3,25	0,002

NARQ-S Admiration	-0,10	-1,12	0,266
NPI-16	-0,07	-0,83	0,409
Етап терапії (0/1)	-0,22	-2,58	0,012

Показники моделі: $R^2 = 0,49$; скориг. $R^2 = 0,45$; $F(5,74) = 14,3$; $p < 0,001$.

Результати регресійного аналізу підтверджують, що ключовим предиктором вразливого нарцисизму є нижча самооцінка, яка має найбільший за модулем стандартизований коефіцієнт ($\beta = -0,48$). Додатково значущим позитивним предиктором виступає Rivalry ($\beta = 0,29$), що підтримує припущення про поєднання емоційної уразливості з антагоністичними, захисно-конфронтаційними реакціями у міжособистісних ситуаціях. Етап терапії також зберігає значущість у моделі: належність до групи проміжного етапу асоціюється з нижчим рівнем HSNS. Натомість Admiration та NPI-16 у цій моделі не досягли рівня значущості, що свідчить про те, що уразливість у більшій мірі пов'язана з самооцінкою та антагоністичним компонентом, ніж із самопромоційними грандіозними тенденціями.

Отримані результати засвідчують, що емоційна сфера молодих дорослих із нарцисичним типом особистості є диференційованою залежно від фенотипу нарцисизму. Емоційна уразливість, виміряна через HSNS, істотно знижується на проміжному етапі терапії й має системний зв'язок із нижчою самооцінкою. Одночасно вона поєднується з вищими значеннями Rivalry, що відображає тенденцію до захисно-антагоністичного реагування на загрозу самозначущості. Антагоністичний компонент, хоча й демонструє зв'язок із уразливістю та частково з грандіозними проявами, виявляється менш чутливим до міжгрупових відмінностей за етапом терапії, що може вказувати на його відносну стійкість або контекстну залежність прояву.

Результати підкреслюють, що емоційна уразливість (HSNS) strongest пов'язана з низькою самооцінкою та вищим рівнем нарцисичного суперництва (rivalry). Це відображає типовий для вразливого нарцисизму патерн: внутрішній

сором і тривога часто компенсуються захисною ворожістю та знеціненням інших.

З клінічної точки зору важливо, що на проміжному етапі терапії рівень HSNS статистично значущо знижується ($d = 0,82$). Це дозволяє припустити ефективність застосовуваних психотерапевтичних підходів щодо зменшення сорому та гіперчутливості. Водночас відносна стійкість компонента rivalry вказує на необхідність спеціальної та тривалішої роботи з антагоністичними захисними стратегіями, які можуть ускладнювати побудову довірливих стосунків у терапії.

3.3. Взаємозв'язки когнітивної та емоційної сфер: кореляційний та регресійний аналіз

Підрозділ спрямовано на інтегроване узагальнення емпіричних зв'язків між когнітивним показником (глобальна самооцінка за RSE) та емоційними індикаторами, пов'язаними з нарцисичним профілем (вразливий нарцисизм за HSNS і захисно-антагоністичний компонент за NARQ-S Rivalry). На цьому етапі використано дві взаємодоповнювальні процедури: кореляційний аналіз (для встановлення напрямку та сили асоціацій) і регресійний аналіз (для оцінювання унікального внеску предикторів у варіативність залежних змінних).

Спочатку сформовано зведену кореляційну матрицю ключових змінних: RSE, HSNS, NPI-16, NARQ-S Admiration, NARQ-S Rivalry. Кореляційна структура дозволяє виокремити два стійкі кластери взаємозв'язків.

По-перше, когнітивний показник (RSE) має виразний негативний зв'язок із HSNS та помірний позитивний зв'язок з admiration і NPI-16. По-друге, HSNS має помірний позитивний зв'язок із rivalry, що відображає поєднання емоційної уразливості з тенденцією до захисно-конфронтаційних реакцій у міжособистісних ситуаціях загрози Я.

Таблиця 3.8

Зведена кореляційна матриця ключових змінних (n = 80)

Змінні	1	2	3	4	5
1. RSE	1				
2. HSNS	-0,54**	1			
3. NPI-16	0,32**	-0,17	1		
4. NARQ-S Admiration	0,41**	-0,21	0,44**	1	
5. NARQ-S Rivalry	-0,18	0,46**	0,28*	0,12	1

Примітка. $p < 0,05$; $p < 0,01$.

Змістово таблиця 3.8 демонструє, що найбільш “навантаженим” емоційним предиктором зниження самооцінки виступає вразливий нарцисизм (HSNS). Водночас компонент admiration, який відображає самопромоційний стиль підтримання самозначущості, асоціюється з вищою самооцінкою. Антагоністичний компонент rivalry, попри позитивний зв’язок із HSNS, має слабкий і статистично незначущий зв’язок із RSE, що підкреслює його контекстну природу: rivalry, ймовірно, актуалізується насамперед у ситуаціях соціального зіткнення/конкуренції, тоді як глобальна самооцінка фіксує більш узагальнене когнітивне самоставлення.

Щоб не дублювати зміст таблиці в тексті, доцільно виокремити два найважливіші співвідношення, що безпосередньо відображають взаємозв’язки когнітивної та емоційної сфер у контексті нарцисизму:

1. RSE ↔ HSNS: сильніша емоційна уразливість поєднується з нижчою самооцінкою;

2. HSNS ↔ Rivalry: уразливість статистично поєднується з антагоністичним, захисним компонентом нарцисизму, що узгоджується з уявленням про “вразливість із компенсаторними захистами”.

Для перевірки унікального внеску компонентів нарцисизму у пояснення когнітивного показника (самооцінки) проведено множинну лінійну регресію з RSE як залежною змінною. У модель включено HSNS, NPI-16, NARQ-S admiration, NARQ-S rivalry, а також групову змінну етапу терапії (0 — початок; 1 — проміжний етап). Модель виявилася статистично значущою і пояснювала істотну частку дисперсії самооцінки.

Таблиця 3.9

Множинна лінійна регресія: предиктори самооцінки (RSE) (n = 80)

Предиктор	β	t	p
HSNS	-0,43	-4,73	<0,001
NARQ-S Admiration	0,24	2,63	0,010
NPI-16	0,14	1,61	0,112
NARQ-S Rivalry	-0,06	-0,74	0,461
Етап терапії (0/1)	0,19	2,23	0,029

Показники моделі: $R^2 = 0,46$; скориг. $R^2 = 0,42$; $F(5,74) = 12,6$; $p < 0,001$.

Найбільший за модулем стандартизований коефіцієнт у моделі має HSNS, що підтверджує: емоційна уразливість виступає ключовим чинником зниження самооцінки. Позитивний і статистично значущий внесок admiration означає, що самопромоційна стратегія підтримання самозначущості асоціюється з вищим рівнем самооцінки навіть при одночасному врахуванні уразливості та інших компонентів нарцисизму. Етап терапії зберігає значущість у моделі, тобто належність до проміжного етапу пов'язана з вищими значеннями самооцінки після контролю психологічних предикторів. Натомість rivalry та NPI-16 не демонструють самостійного значущого внеску, що вказує на опосередкований характер їх зв'язків із самооцінкою або на перекриття їхнього впливу показниками HSNS та admiration.

Для уточнення того, які змінні є найбільш інформативними у поясненні емоційної уразливості, побудовано регресійну модель із HSNS як залежною змінною. До моделі включено самооцінку (RSE), NARQ-S Rivalry, NARQ-S

Admiration, NPI-16 та етап терапії. Модель виявилася статистично значущою та пояснювала майже половину дисперсії HSNS.

Таблиця 3.10

Множинна лінійна регресія: предиктори вразливого нарцисизму (HSNS)
(n = 80)

Предиктор	β	t	p
RSE	-0,48	-5,41	<0,001
NARQ-S Rivalry	0,29	3,25	0,002
NARQ-S Admiration	-0,10	-1,12	0,266
NPI-16	-0,07	-0,83	0,409
Етап терапії (0/1)	-0,22	-2,58	0,012

Показники моделі: $R^2 = 0,49$; скориг. $R^2 = 0,45$; $F(5,74) = 14,3$; $p < 0,001$.

Результати таблиці 3.8 показують, що найсильнішим предиктором HSNS є нижча самооцінка, яка статистично пов'язана з підвищеною уразливістю. Додатково значущим предиктором виступає rivalry: підвищення антагоністичного захисного компонента пов'язане зі зростанням уразливості. Етап терапії також має значущий негативний внесок, тобто належність до проміжного етапу асоціюється з нижчим рівнем HSNS при контролі інших змінних. Натомість admiration і NPI-16 не демонструють самостійного внеску в пояснення уразливості, що підкреслює: уразливий нарцисизм у цій вибірці більш тісно пов'язаний із когнітивним ресурсом самооцінки та із захисно-антагоністичними реакціями, ніж із самопромоційними грандіозними тенденціями.

Кореляційний аналіз підтвердив наявність стійких взаємозв'язків між когнітивним і емоційним компонентами: нижча самооцінка асоціюється з підвищеною емоційною уразливістю (HSNS), а уразливість пов'язана з антагоністичним компонентом rivalry. Регресійні моделі уточнили структуру цих зв'язків: HSNS є провідним негативним предиктором самооцінки, тоді як admiration зберігає позитивний внесок у самооцінку; у свою чергу, самооцінка та rivalry є ключовими предикторами HSNS. Етап терапії у двох регресійних

моделях демонструє самостійний внесок, що узгоджується з міжгруповими відмінностями й підтверджує наявність контекстних відмінностей між групами на початку та на проміжному етапі терапевтичного процесу.

Проведене дослідження демонструє тісний взаємозв'язок між когнітивною (самооцінка) та емоційною (уразливість і захисна ворожість) сферами у пацієнтів з нарцисичними проявами. Нижча самооцінка виступає ключовим фактором підвищення емоційної уразливості, тоді як компонент admiration виконує захисну функцію, підтримуючи відносно позитивне самоставлення.

Для психотерапевтичної практики ці дані дозволяють сформулювати такі рекомендації:

- На початку терапії рекомендовано проводити диференційовану оцінку грандіозного та вразливого компонентів за допомогою NARQ-S і HSNS.
- Пріоритетним напрямом ранніх інтервенцій є робота зі соромом і гіперчутливістю (зниження HSNS), оскільки саме цей компонент найсильніше пов'язаний зі зниженою самооцінкою.
- Робота з антагоністичними стратегіями (rivalry) потребує спеціальної уваги, оскільки вони є більш стійкими і можуть перешкоджати формуванню терапевтичного альянсу.
- Динаміка самооцінки (RSE) може слугувати зручним маркером прогресу терапії у пацієнтів з нарцисичними проявами.

Таким чином, результати дослідження не лише підтверджують теоретичні моделі нарцисичної саморегуляції, але й надають практичні орієнтири для більш адресної та ефективної психотерапевтичної роботи з молодими дорослими.

Висновки до розділу 3

Первинний аналіз даних засвідчив прийнятну психометричну якість застосованого інструментарію: показники внутрішньої узгодженості шкал перебували в межах допустимих значень, а розподіли змінних і рівень їх варіативності забезпечили можливість застосування кореляційних та

регресійних процедур для перевірки взаємозв'язків між показниками нарцисизму, самооцінки та емоційної уразливості.

Порівняння двох груп за етапом терапії виявило статистично значущі відмінності у когнітивному показнику: у групі проміжного етапу терапії рівень самооцінки (RSE) був вищим порівняно з групою початку терапії (ефект середньої сили). Це вказує на більш позитивне когнітивно-оцінне самоставлення на проміжному етапі психотерапевтичного процесу.

Для емоційної сфери встановлено, що показник уразливого нарцисизму (HSNS) у групі проміжного етапу терапії є нижчим, ніж у групі початку терапії (ефект середньої–великої сили). Натомість антагоністичний компонент (NARQ-S Rivalry) демонстрував лише тенденцію до зниження, не досягаючи статистично значущих міжгрупових відмінностей, що може свідчити про більшу стійкість або контекстну актуалізацію цього компонента.

Кореляційний аналіз показав диференційовані зв'язки самооцінки з різними фенотипами нарцисизму: грандіозні/самопідсилювальні прояви (NPI-16, NARQ-S Admiration) позитивно асоціювалися з RSE, тоді як уразливий нарцисизм (HSNS) мав виразний негативний зв'язок із самооцінкою. Уразливий нарцисизм також позитивно корелював з антагоністичним компонентом Rivalry, що відображає поєднання емоційної уразливості з захисно-конфронтаційними реакціями у відповідь на загрозу самозначущості.

Регресійний аналіз уточнив структуру взаємозв'язків між когнітивною та емоційною сферами. Найбільш вагомим негативним предиктором самооцінки виступив HSNS, тоді як Admiration зберігав позитивний внесок у самооцінку після контролю інших змінних; етап терапії залишався значущим предиктором RSE. Для HSNS ключовими предикторами стали нижча самооцінка, вищий Rivalry та належність до групи початку терапії, що підтверджує системний зв'язок між когнітивним ресурсом самооцінки, емоційною уразливістю та захисно-антагоністичними тенденціями.

Перспективи практичного використання отриманих результатів пов'язані з можливістю застосовувати профільне поєднання показників HSNS, NARQ-S

(Admiration/Rivalry) та RSE для більш точної психологічної інтерпретації нарцисичних проявів у молодих дорослих, зокрема для виявлення поєднань уразливості та антагоністичних захистів. У клініко-психологічній практиці такі профілі можуть бути корисними для уточнення фокусів психотерапевтичної роботи (стабілізація самооцінки, зниження гіперчутливості до оцінювання, опрацювання конфронтаційних стратегій реагування), а також для моніторингу змін психологічних показників на різних етапах терапевтичного процесу.

Дослідження має низку обмежень. По-перше, воно проведено на клінічній вибірці пацієнтів амбулаторної психотерапії (SFU, Відень), тому результати не можна безпосередньо узагальнювати на неклінічну популяцію молоді. По-друге, відносно невеликий обсяг вибірки ($N = 80$, по 40 осіб у групі) обмежує статистичну потужність аналізу. По-третє, відсутність здорової контрольної групи не дозволяє чітко відокремити специфіку нарцисичних проявів від загальних особливостей клінічної групи. По-четверте, використані лише самозвітні методики, що може спричиняти певні викривлення даних. Зазначені обмеження необхідно враховувати при інтерпретації отриманих результатів.

ВИСНОВКИ

1. Профіль нарцисизму у вибірці молодих дорослих має багатовимірний характер. Нарцисичний тип особистості виявляється як поєднання грандіозних проявів і процесних стратегій підтримання самозначущості (самопромоційних та конкурентно-захисних), а також вразливих компонентів, пов'язаних із гіперчутливістю до оцінювання. Теоретичний аналіз зв'язку самооцінки і нарцисизму показує, що опис нарцисизму є коректним лише за умови одночасного врахування його грандіозного та вразливого вимірів, а також розмежування стратегій «захоплення» і «суперництва». Самооцінка виступає базовим когнітивним показником, який диференціює профілі нарцисизму.

2. Особливості когнітивної та емоційної сфер при нарцисизмі у молоді є взаємопов'язаними і визначають специфіку психологічної організації особистості. Когнітивна сфера характеризується специфікою самоставлення та оцінювання себе: грандіозні компоненти узгоджуються з більш позитивною когнітивною оцінкою Я, тоді як вразливі компоненти пов'язані зі зниженням стабільності самоставлення. Емоційна сфера характеризується поєднанням внутрішньої вразливості та потенційних захисно-антагоністичних реакцій. У межах досліджуваної вибірки самооцінка є важливим індикатором, який диференціює профілі нарцисизму за напрямом їх психологічної організації.

3. Між самооцінкою та нарцисизмом встановлено статистично значущий диференційований зв'язок. На різних етапах психотерапевтичного процесу змінюється співвідношення ресурсних і вразливих компонентів. Практичні наслідки отриманих результатів полягають у доцільності профільної діагностики та диференційованого підходу до психологічної роботи з молоддю. При оцінюванні нарцисичних проявів доцільно розмежовувати грандіозно-самопромоційні та уразливо-захисні компоненти, враховувати роль самооцінки як когнітивного ресурсу. Це створює підстави для більш адресного планування психологічного супроводу: підтримки ресурсного самоставлення, зниження гіперчутливості до оцінювання та корекції захисно-антагоністичних стратегій реагування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варій М. Й. Психологія особистості: навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 592с.
2. Васильєва Г.В. Емоційний складник нарцистичної особистості. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2020. № 3. Том 31 (70). С. 65-69
3. Вельдбрехт О., Зінченко Н., Тавровецька Н. Шкала самооцінки Розенберга: українська адаптація та психометричні властивості. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2025. № 13. С. 142-172
4. Гладка Н. В. Нарцисизм на межі між літературознавством і психологією. *Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка*. 2010. № 11 (198). С. 25- 30.
5. Дрозденко К. С. Загальна психологія у практичному вимірі: підручник. Київ: Професіонал, 2017. 320 с.
6. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 388 с.
7. Єрмакова Н. О. Феномен нарцисизму в зарубіжній та вітчизняній психологічній науці. *Young Scientist*. № 12 (52). С. 71-75.
8. Засєкіна Л. В., Пастрик Т. В. Основи психології та міжособове спілкування: навч. пос. Київ: ВСВ «Медицина», 2018. 216 с.
9. Кацавець Р. С. Психологія особистості: навч. пос. Київ: Алерта, 2021. 134 с.
10. Клименко М. Р. Особливості саморегуляції “здорового” нарцисизму. *Проблеми сучасної психології*. 2017. № 37. С. 142–155
11. Клименко М.Р. Особливості саморегуляції «здорового» нарцисизму. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2017. № 37. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2017-37.%p>
12. Лазуренко О. О. Психологія емоцій: підручник. К.: Книга плюс. 2018. 264 с.

13. Максименко С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 272 с.
14. Пастушенко В.С. Дослідження рівня нарцисизму серед української молоді: соціокультурні чинники та психологічні наслідки. *Psychological journal*. 2025. № 11 (9). С. 25-40
15. Пилат Н.І., Сенік О.М., Кривенко І.С. Україномовна адаптація короткої версії опитувальника особистісного нарцисизму (NPI-16): аналіз психометричних показників. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2021. № 48 (51). С. 76-89
16. Свинаренко Ю.В. Поняття нарцисизм та його характеристика. *Психологічне консультування і психотерапія*. 2014. № 1-2. С. 265-271.
17. Сердюк Л.З. Психологічні фактори самодетермінації особистості. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*, 2018. Вип.18. С. 151-161.
18. Татъянчиков А. О., Бедан В.Б. Психодіагностика: навчально-методичні рекомендації (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра факультету психології, політології та соціології) ; кафедра психології НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2021. 59 с.
19. Товт В. В. Психологічні особливості проявів агресивності в юнацькому віці. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Психологія. 2021. №2. С.28–32
20. Цільмак О.М., Шмаленко Ю.І., Мілорадова Н.Е., Гарькавець С.О. та ін. Психологія емоцій та почуттів: підручник. / за загальною ред. О.М. Цільмак, Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2024. 420 с.
21. Чала Ю.М., Шахрайчук А.М. Психодіагностика: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХП», 2018. 246 с.
22. Чиханцова О. Психологічні основи життєстійкості особистості: монографія. Київ: Талком, 2021. 319 с.
23. Altmann, T., & Roth, M. (2025). Comparing Narcissism Measures in Their Confounding with Self-Esteem and Examining the Consequences for Their Relations

with Personality. *Behavioral Sciences*, 15(11), 1456.
<https://doi.org/10.3390/bs15111456>

24. Avci, H., Baams, L., & Kretschmer, T. (2025). A systematic review of social media use and adolescent identity development. *Adolescent Research Review*, 10, 219–236. <https://doi.org/10.1007/s40894-024-00251-1>

25. Bach, B., Kramer, U., Doering, S., di Giacomo, E., Hutsebaut, J., Kaera, A., De Panfilis, C., Schmahl, C., Swales, M., Taubner, S., & Renneberg, B. (2022). The ICD-11 classification of personality disorders: a European perspective on challenges and opportunities. *Borderline personality disorder and emotion dysregulation*, 9(1), 12. <https://doi.org/10.1186/s40479-022-00182-0>

26. Back, M., Küfner, A., Dufner, M., Gerlach, T., Rauthmann, J. & Denissen, J. (2013). Narcissistic Admiration and Rivalry: Disentangling the Bright and Dark Sides of Narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 105, 1013-1037. <https://doi.org/10.1037/a0034431>

27. Casale, S., & Banchi, V. (2020). Narcissism and problematic social media use: A systematic literature review. *Addictive behaviors reports*, 11, 100252. <https://doi.org/10.1016/j.abrep.2020.100252>

28. Deci E. L., Ryan R. M. (2008). Self-Determination Theory: A macrotheory of human motivation, development, and health. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*. № 49. P. 182-185.

29. Eddy, C. M. (2021). Self-serving social strategies: A systematic review of social cognition in narcissism. *Current Psychology*, 42, 4362–4380. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-01661-3>

30. Giacomini M. Using social cognition to understand people's grandiose narcissism. *Soc Personal Psychol Compass*. 2019; 13:e12435. <https://doi.org/10.1111/spc3.12435>

31. Grijalva, E., & Zhang, L. (2016). Narcissism and self-insight: A review and meta-analysis of narcissists' self-enhancement tendencies. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 42(1), 3–24. <https://doi.org/10.1177/0146167215611636>

32. Krizan, Z., & Herlache, A. D. (2018). The Narcissism Spectrum Model: A Synthetic View of Narcissistic Personality. *Personality and social psychology review : an official journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc*, 22(1), 3–31. <https://doi.org/10.1177/1088868316685018>

33. Kryvenko, I., Pylat, N., & Senyk, O. (2022). Measuring the “Blue” Face Of Narcissism: Psychometric Properties of Ukrainian Translation of the Hypersensitive Narcissism Scale in Non-Clinical Groups. *Journal of Education Culture and Society*, 13(2), 395-414. <https://doi.org/10.15503/jecs2022.2.395.414>

34. Leckelt, M., Wetzel, E., Gerlach, T. M., Ackerman, R. A., Miller, J. D., Chopik, W. J., Penke, L., Geukes, K., Küfner, A. C. P., Hutteman, R., Richter, D., Renner, K.-H., Allroggen, M., Brecheen, C., Campbell, W. K., Grossmann, I., & Back, M. D. (2016). *Validation of the Narcissistic Admiration and Rivalry Questionnaire short scale (NARQ-S) in convenience and representative samples* (SOEPpapers on Multidisciplinary Panel Data Research No. 884). DIW Berlin. https://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.550208.de/diw_sp0884.pdf

35. Looti, M. (2025, October 19). *Narcissistic Personality Inventory (NPI-16)*. Psychological Scales & Instruments Database. <https://db.arabpsychology.com/scales/narcissistic-personality-inventory-npi-16/>

36. Miller, J. D., Hoffman, B. J., Gaughan, E. T., Gentile, B., Maples, J., & Keith Campbell, W. (2011). Grandiose and vulnerable narcissism: a nomological network analysis. *Journal of personality*, 79(5), 1013–1042. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2010.00711.x>

37. Mitra, P., Torrico, T. J., & Fluyau, D. (2024). Narcissistic personality disorder. In StatPearls [Internet]. StatPearls Publishing. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK556001/>

38. Morf, C. C., & Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12(4), 177–196.

39. Oberleiter, S., Stickel, P., & Pietsching, J. (2025). A farewell to the narcissism epidemic? A cross-temporal meta-analysis of global NPI scores (1982–2023). *Journal of Personality*, 93(4), 884–894. <https://doi.org/10.1111/jopy.12982>
40. Orth, U., Krauss, S., & Back, M. D. (2024). Development of narcissism across the life span: A meta-analytic review of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 150(6), 643–665. <https://doi.org/10.1037/bul0000436>
41. Pincus, A. L., & Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6, 421–446. <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.121208.131215>
42. Roberts, B. W., Edmonds, G., & Grijalva, E. (2010). It is developmental me, not generation me: Developmental changes are more important than generational changes in narcissism—Commentary on. *Perspectives on Psychological Science*, 5(1), 97–102. <https://doi.org/10.1177/1745691609357019>
43. Ronningstam E. (2011). Narcissistic personality disorder: a clinical perspective. *Journal of psychiatric practice*, 17(2), 89–99. <https://doi.org/10.1097/01.pra.0000396060.67150.40>
44. Schneider, S., Spormann, S. S., Morf, C. C., Back, M. D., Mokros, A., & Jauk, E. (2025). The Hypersensitive Narcissism Scale: Updated and extended construct validation in community samples using a newly constructed German version. *Psychological Assessment*, 37(1), 17–32. <https://doi.org/10.1037/pas0001354>
45. Shahri F, Zabihzadeh A, Taqipanahi A, Haromi ME, Rasouli M, Saeidi Nik A and Eddy CM (2024) I understand your pain but I do not feel it: lower affective empathy in response to others' social pain in narcissism. *Front. Psychol.* 15:1350133. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1350133>
46. Shukla, M., & Upadhyay, N. (2025). Cold hearts and dark minds: a systematic review and meta-analysis of empathy across dark triad personalities. *Frontiers in psychiatry*, 16, 1546917. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2025.1546917>
47. Spravtseva, K. (2025). Digital narcissism: Psychoanalytic mechanisms of personality manifestation in social media and their impact on psychological well-being.

Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology", 11(1), 104–112. <https://doi.org/10.52534/msu-pp1.2025.104>

48. Spravtseva, K. (2025). Digital narcissism: Psychoanalytic mechanisms of personality manifestation in social media and their impact on psychological well-being. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology"*, 11(1), 104-112. <https://doi.org/10.52534/msu-pp1.2025.104>

49. Stefanova, V., Scheepers, C., Wilson, P., & Papageorgiou, K. A. (2024). Grandiose narcissism associates with higher cognitive performance under stress through more efficient attention distribution: An eye-tracking study. *PloS one*, 19(5), e0302644. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0302644>

50. Weidmann, R., Chopik, W. J., Ackerman, R. A., Allroggen, M., Bianchi, E. C., Brecheen, C., Campbell, W. K., Gerlach, T. M., Geukes, K., Grijalva, E., Grossmann, I., Hopwood, C. J., Hutteman, R., Konrath, S., Küfner, A. C. P., Leckelt, M., Miller, J. D., Penke, L., Pincus, A. L., Renner, K. H., ... Back, M. D. (2023). Age and gender differences in narcissism: A comprehensive study across eight measures and over 250,000 participants. *Journal of personality and social psychology*, 124(6), 1277–1298. <https://doi.org/10.1037/pspp0000463>

51. Weinberg I., & Ronningstam E. (2022). Narcissistic personality disorder: progress in understanding and treatment. *Focus*, 20, 368-377. <https://doi.org/10.1176/appi.focus.20220052>

ДОДАТКИ

Додаток А.1

Narcissistic Admiration and Rivalry Questionnaire - Short (NARQ-S)

Instruction: Please indicate the extent to which the following statements describe you. Use the following response scale: 1–6, where 1 = strongly disagree and 6 = strongly agree.

1. I react annoyed if another person steals the show from me.
2. I deserve to be seen as a great personality.
3. I want my rivals to fail.
4. Being a very special person gives me a lot of strength
5. I manage to be the center of attention with my outstanding contributions.
6. Most people are somehow losers.

Додаток А.2

Опитувальник нарцистичного захоплення і суперництва (NARQ-S)

Інструкція: Будь ласка, вкажіть, якою мірою наступні твердження Вас описують. Використовуйте наступну шкалу відповідей: 1-6, де 1—абсолютно не погоджуюсь; 6—повністю згоден.

1. Мене дратує, коли хтось перебирає на себе всю увагу, яка належить мені.
2. Я заслуговую на те, щоб мене сприймали як видатну особистість
3. Я хочу, щоб мої суперники зазнавали невдачі
4. Відчуття власної унікальності дає мені багато сил та енергії.
5. Мені вдається бути в центрі уваги, завдяки моїм винятковим заслугам.
6. Більшість людей є невдахами в певному сенсі.

Додаток Б.1

Narcissistic Personality Inventory, NPI-16

Instruction: From each pair of statements, choose the one that fits you best. If you cannot relate to either statement, choose the one that is less unacceptable to you.

16-item pair measure of narcissism

Narcissistic response	Non-narcissistic response
I know that I am good because everybody keeps telling me so	When people compliment me I sometimes get embarrassed
I like to be the center of attention	I prefer to blend in with the crowd
I think I am a special person	I am no better or nor worse than most people
I like having authority over people	I don't mind following orders
I find it easy to manipulate people	I don't like it when I find myself manipulating people
I insist upon getting the respect that is due me	I usually get the respect that I deserve
I am apt to show off if I get the chance	I try not to be a show off
I always know what I am doing	Sometimes I am not sure of what I am doing
Everybody likes to hear my stories	Sometimes I tell good stories
I expect a great deal from other people	I like to do things for other people
I really like to be the center of attention	It makes me uncomfortable to be the center of attention
People always seem to recognize my authority	Being an authority doesn't mean that much to me
I am going to be a great person	I hope I am going to be successful
I can make anybody believe anything I want them to	People sometimes believe what I tell them
I am more capable than other people	There is a lot that I can learn from other people
I am an extraordinary person	I am much like everybody else

Додаток Б.2

Опитувальник особистісного нарцисизму (NPI-16)

Інструкція: З кожної пари тверджень оберіть одне, що найбільше підходить Вам. Якщо жодне з тверджень Ви не можете співвіднести з собою, оберіть одне, яке менш неприйнятне.

Парний 16-пунктовий вимір нарцисизму

Нарцисична відповідь	Ненарцисична відповідь
Я знаю, що я хороший(а), бо всі постійно мені про це кажуть.	Коли люди роблять мені компліменти, я інколи ніяковію.
Мені подобається бути в центрі уваги.	Я надаю перевагу «розчинятися» в натовпі.
Я вважаю себе особливою людиною.	Я не кращий(а) і не гірший(а) за більшість людей.
Мені подобається мати владу над людьми.	Мені не важко виконувати накази.
Мені легко маніпулювати людьми.	Мені не подобається, коли я помічаю за собою маніпулювання.
Я наполягаю на тому, щоб до мене ставилися з належною повагою.	Зазвичай я отримую ту повагу, на яку заслуговую.
Я схильний(а) вихвалитися, якщо маю нагоду.	Я намагаюся не вихвалитися.
Я завжди знаю, що роблю.	Іноді я не впевнений(а) у тому, що роблю.
Усім подобається слухати мої історії.	Іноді я розповідаю хороші історії.
Я багато очікую від інших людей.	Мені подобається робити щось для інших людей.
Мені дуже подобається бути в центрі уваги.	Мені некомфортно бути в центрі уваги.
Люди завжди, здається, визнають мій авторитет.	Бути авторитетом для мене не так уже й важливо.
Я стану великою людиною.	Я сподіваюся досягти успіху.
Я можу змусити будь-кого повірити в те, у що хочу, щоб вони повірили	Іноді люди вірять тому, що я їм кажу.
Я більш здібний(а), ніж інші люди.	Я багато чого можу навчитися в інших людей.
Я надзвичайна людина.	Я такий(така) самий(така), як і всі.

Rosenberg Self-Esteem Scale (RSE)

Instructions: Below is a list of statements related to your overall feelings about yourself. If you strongly agree, circle “SA”. If you agree with the statement, circle “A”. If you disagree, circle “D”. If you strongly disagree, circle “SD”.

1. On the whole, I am satisfied with myself.
2. At times, I think I am no good at all.
3. I feel that I have a number of good qualities.
4. I am able to do things as well as most other people
5. I feel that I do not have much to be proud of.
6. Sometimes I feel that I am not good at anything.
7. I feel that I am a person of worth, at least on an equal basis with others.
8. I wish I could have more respect for myself.
9. All in all, I am inclined to feel that I am a failure.
10. I take a positive attitude toward myself.

Додаток В.2**Шкала самооцінки Розенберга (RSE)**

Інструкція: нижче наведено список тверджень, пов'язаних з Вашим загальним відчуттям щодо себе. Якщо Ви повністю погоджуєтесь, обведіть «ПП». Якщо Ви погоджуєтесь з твердженням, обведіть «П». Якщо Ви не погоджуєтесь, обведіть «НП». Якщо Ви повністю не погоджуєтесь, обведіть «ПНП».

1. Загалом, я задоволений (-на) собою
2. Час від часу, я думаю, що я ні на що не здатний (-на)
3. Я відчуваю, що у мене є багато хороших якостей
4. Я можу робити різні речі, як і більшість інших людей
5. Я відчуваю, що особливо не маю чим пишатися
6. Іноді я почуваюсь ні на що не здатним (-ою)
7. Я відчуваю, що я цінний (-а), принаймні, що я на рівних з іншими
8. Я хотів (-ла) би мати більше поваги до себе
9. Загалом, я схильний (-а) думати, що я невдаха
10. Я позитивно ставлюсь до себе

Hypersensitive Narcissism Scale (HSNS) Questionnaire

Instructions: Please answer the questions by choosing the extent to which each statement characterizes your feelings and behavior, using the following scale: 1 = very uncharacteristic or untrue, strongly disagree; 2 = uncharacteristic; 3 = neutral; 4 = characteristic; 5 = very characteristic or true, strongly agree.

1. I can become completely absorbed in thoughts about my personal matters, my health, my concerns, or my relationships with others.
2. My feelings are easily hurt by ridicule or minor remarks from others.
3. When I enter a room, I often feel awkward and as if other people's eyes are on me.
4. I do not like sharing the results of my achievements with others.
5. I feel that I have enough of my own problems without worrying about other people's problems.
6. I feel that my temperament is different from that of other people.
7. I often take other people's remarks personally.
8. I easily become absorbed in my own interests and forget that other people exist.
9. I do not like being in a group until I am sure that at least one person present values me.
10. Even though I don't show it, I get irritated and upset when others come to me with their problems, ask me to give them time, and expect sympathy.

Додаток Г.2

Опитувальник вразливого нарцисизму (HSNS)

Інструкція: Будь ласка, дайте відповіді на запитання, обравши, в якій мірі кожне з тверджень характеризує Ваші почуття та поведінку, використовуйте шкалу: 1—дуже нехарактерно чи неправдиво, зовсім не погоджуюся; 2—не характерно; 3—нейтрально; 4—характерно; 5—дуже характерно чи правдиво, цілком погоджуюся.

1. Я можу повністю зануритись у думки про особисті справи, своє здоров'я, свої клопоти чи стосунки з іншими.
2. Мої почуття легко зранити насмішкою чи незначними зауваженнями інших.
3. Коли заходжу в кімнату, мені часто стає ніяково і я відчуваю, ніби погляди інших людей спрямовані на мене.
4. Мені не подобається ділитися з іншими результатами досягнень.
5. Я відчуваю, що в мене і своїх проблем достатньо без того, щоб перейматися проблемами інших.
6. Я відчуваю, що мій темперамент відрізняється від темпераменту інших людей.
7. Я часто сприймаю зауваження інших людей на свій рахунок.
8. Я з легкістю поринаю у власні зацікавлення та забуваю про існування інших.
9. Мені не до вподоби перебувати у групі, поки не переконаюсь, що хоча б одна людина з присутніх мене цінує.
10. Хоч і не показую цього, але мене дратує та виводить з себе, коли інші приходять до мене зі своїми проблемами, просять приділити їм час та поспівчувати.

R. Raskin's Narcissistic Personality Inventory (NPI)

Instruction: From each pair of statements, choose the one that fits you best. If you cannot relate to either statement, choose the one that is less unacceptable to you.

1

I have a natural talent for influencing people.

I'm not very good at influencing people.

2

Modesty doesn't suit me.

Basically, I am a modest person.

3

I'll do anything on a dare.

I tend to be a rather cautious person.

4

When people compliment me, I sometimes feel awkward.

I know that I am good because people keep telling me so.

5

The thought of ruling the world frightens me terribly.

If I ruled the world, it would be better.

6

I can usually talk my way out of anything.

I try to take responsibility for the consequences of my behavior.

7

I prefer to blend in with the crowd.

I like to be the center of attention.

8

I will be successful.

I'm not very concerned about success.

9

I am no better and no worse than other people.

I think I am a special person.

10

I'm not sure I would make a good leader.

I see myself as a good leader.

11

I am confident in myself.

I would like to be more confident in myself.

12

I like having power over people.

I don't mind following others.

13

I find it easy to manipulate people.

I don't like it when I realize I'm manipulating people.

14

I insist on getting the respect that is due me.

I usually get the respect that I deserve.

15

I don't particularly like showing off my body.

I like showing off my body.

16

I can read a person like a book.

People are sometimes hard to understand.

17

If I feel competent, I am willing to take responsibility for making decisions.

I like taking responsibility for making decisions.

18

I just want to be happy within reasonable limits.

I want to be somebody in this world.

19

There is nothing special about my body.

I like looking at my body.

20

I try not to show off.

I tend to show off if I get the chance.

21

I always know what I am doing.

Sometimes I'm not sure why I'm doing something.

22

Sometimes I have to depend on people to get results.

I rarely depend on anyone else to get results.

23

Sometimes I tell good stories.

Everybody likes to hear my stories.

24

I expect a lot from other people.

I like doing things for other people.

25

I will never be satisfied until I get everything I deserve.

I am satisfied with what I get.

26

Compliments make me feel awkward.

I like being complimented.

27

I have a strong desire for power.

Power for its own sake doesn't interest me.

28

I'm not concerned with new fashions and trends.

I like being the source of new fashions and trends.

29

I like looking at myself in the mirror.

I'm not very interested in looking at myself in the mirror.

30

I really like being the center of attention.

Being the center of attention makes me uncomfortable.

31

I can live the way I want to.

People can't always live the way they want to.

32

Having authority doesn't mean that much to me.

People always seem to recognize my authority.

33

I would prefer to be a leader.

It makes little difference to me whether I am a leader or not.

34

I am going to be a great person.

I hope I am going to be successful.

35

People sometimes believe what I tell them.

I can make anybody believe anything I want them to.

36

I am a natural leader.

Leadership is a quality that takes a long time to develop.

37

I want someone to write my biography someday.

I don't like it when people pry into my life for any reason.

38

I get upset when people don't notice how I look when I go out in public.

I don't mind blending in with the crowd when I go out in public.

39

I am more capable than other people.

There is a lot I can learn from other people.

40

In many ways, I am much like everyone else.

I am an extraordinary person.

Нарцисичний опитувальник особистості Р. Раскіна

Інструкція: З кожної пари тверджень оберіть одне, що найбільше підходить Вам. Якщо жодне з тверджень Ви не можете співвіднести з собою, оберіть одне, яке менш неприйнятне.

1

У мене є природний таланти впливати на людей.

Мені не дуже вдається впливати на людей.

2

Скромність мені не пасує.

По суті, я скромна людина.

3

Я зроблю що завгодно на спір.

Я схильний(-а) бути доволі обережною людиною.

4

Коли люди роблять мені компліменти, мені іноді стає ніяково.

Я знаю, що я хороший(-а), бо всі раз у раз мені про це кажуть.

5

Думка про те, щоб правити світом, жахливо лякає мене.

Якби я правив(-ла) світом, це було б краще.

6

Зазвичай я можу викрутитися з будь-якої ситуації.

Я намагаюся відповідати за наслідки своєї поведінки.

7

Я надаю перевагу «зливатися» з натовпом.

Мені подобається бути в центрі уваги.

8

Я досягну успіху.

Я не дуже переймаюся успіхом.

9

Я не кращий(-а) і не гірший(-а) за інших людей.

Я думаю, я особлива людина.

10

Я не впевнений(-а), що з мене вийшов(-ла) би хороший лідер.

Я бачу себе хорошим лідером.

11

Я впевнений(-а) у собі.

Мені хотілося б стати впевненішим(-ою) у собі.

12

Мені подобається мати владу над людьми.

Я не проти слідувати за іншими.

13

Мені легко маніпулювати людьми.

Мені не подобається, коли виявляється, що я маніпулюю людьми.

14

Я наполягаю на тому, щоб отримувати належну повагу.

Зазвичай я отримую ту повагу, на яку заслуговую.

15

Я не надто люблю демонструвати своє тіло.

Мені подобається демонструвати своє тіло.

16

Я можу «читати» людину, мов відкриту книгу.

Людей іноді важко зрозуміти.

17

Якщо я відчуваю себе компетентним(-ою), то готовий(-а) брати на себе відповідальність за ухвалення рішень.

Мені подобається брати на себе відповідальність за ухвалення рішень.

18

Я просто хочу бути щасливим(-ою) у розумних межах.

Я хочу чогось досягти в цьому світі.

19

У моєму тілі немає нічого особливого.

Мені подобається дивитися на своє тіло.

20

Я намагаюся не виставляти себе напоказ.

Я схильний(-а) виставляти себе напоказ, якщо є така можливість.

21

Я завжди знаю, що роблю.

Іноді я сам(-а) не впевнений(-а), навіщо щось роблю.

22

Мені іноді доводиться залежати від людей, щоб отримати результат.

Я рідко коли залежу від когось іншого, щоб отримати результат.

23

Іноді я розповідаю хороші історії.

Усім подобається слухати мої історії.

24

Я багато очікую від інших людей.

Мені подобається щось робити для інших людей.

25

Я ніколи не буду задоволений(-а), доки не отримаю все, на що заслуговую.

Я задовольняюся тим, що отримую.

26

Від компліментів я почуваюся ніяково.

Мені подобається, коли мені роблять компліменти.

27

У мене сильне прагнення до влади.

Влада заради влади мене не цікавить.

28

Мене не хвилюють нові моди й захоплення.

Мені подобається бути джерелом нових мод і захоплень.

29

Мені подобається дивитися на себе в дзеркало.

Мені не надто цікаво дивитися на себе в дзеркало.

30

Мені насправді подобається бути в центрі уваги.

Мені некомфортно перебувати в центрі уваги.

31

Я можу жити так, як хочу.

Люди не завжди можуть жити так, як вони хочуть.

32

Наявність авторитету не має для мене великого значення.

Здається, люди завжди визнають мій авторитет.

33

Я б надав(-ла) перевагу бути лідером.

Для мене немає великої різниці, чи буду я лідером, чи ні.

34

Я збираюся стати великою людиною.

Я сподіваюся, що буду успішним(-ою).

35

Люди іноді вірять тому, що я їм кажу.

Я можу змусити будь-кого повірити в усе, у що захочу.

36

Я природжений(-а) лідер.

Лідерство — це якість, на розвиток якої потрібен тривалий час.

37

Я хочу, щоб хтось колись написав мою біографію.

Мені не подобається, коли люди лізуть у моє життя з будь-якої причини.

38

Я засмучуюся, коли люди не помічають, як я виглядаю, коли виходжу на публіку.

Я не проти «злитися» з натовпом, коли виходжу на публіку.

39

Я більш здібний(-а), ніж інші люди.

Мені є багато чого повчитися в інших людей.

40

Я багато в чому такий(-а) самий(-а), як і всі.

Я надзвичайна (екстраординарна) особистість.